

**КОМИСИЈА ЗА ПРАШАЊА НА ИЗБОРИТЕ И
ИМЕНУВАЊАТА НА СОБРАНИЕТО НА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

1949.

Врз основа на член 105 став 4 од Законот за домување („Службен весник на Република Македонија“ број 99/2009 и 57/2010), член 2 и 18 од Законот за плата и други надоместоци на избрани и именувани лица во Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ број 36/90, 38/91, 23/97, 37/2005, 84/2005, 121/2007, 161/2008, 92/2009, 42/2010 и 97/2010) и член 2 точка 7 алинеја 11 од Одлуката за основање на постојани работни тела на Собранието на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 77/2008, 144/2008 и 147/2008) Комисијата за прашања на изборите и именувањата на Собранието на Република Македонија на седницата одржана на 29 јули 2010 година, донесе

О Д Л У К А

ЗА ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА КОЕФИЦИЕНТ ЗА УТВРДУВАЊЕ НА ПЛАТА НА ПРЕТСЕДАТЕЛОТ И НА ЧЛЕНОВИТЕ НА РЕГУЛАТОРНАТА КОМИСИЈА ЗА ДОМУВАЊЕ

1. Со оваа одлуката се определуваат коефициентите за утврдување на платата на претседателот и на членовите на Регулаторната комисијата за домување, и тоа:

- за претседателот 3,0
- за членовите 2,5

2. Основицата за пресметување на платата на претседателот и на членовите на Регулаторната комисијата за домување се определува согласно Законот за плата и други надоместоци на избрани и именувани лица во Република Македонија.

3. Решение за определување на плата на претседателот и на членовите на Регулаторната комисијата за домување, врз основа на коефициентите утврдени во точка 1 на оваа одлука донесува Комисијата за прашања на изборите и именувањата на Собранието на Република Македонија.

4. Оваа одлука влегува во сила со денот на донесувањето, а ќе се применува од 16 јуни 2010 година.

5. Оваа одлука ќе се објави во „Службен весник на Република Македонија“.

Бр. 15-2968/12
30 јули 2010 година
Скопје

Претседател
на Комисијата за прашања
на изборите именувањата,
Илија Димовски, с.р.

1950.

Врз основа на член 31 став 1 од Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер („Службен весник на Република Македонија“ број 13/2006 и 6/2010), член 2 и 18 од Законот за плата и други надоместоци на избрани и именувани лица во Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 36/90, 38/91, 23/97, 37/2005, 84/2005, 121/2007, 161/2008, 92/2009, 42/2010 и 97/2010) и член 2 точка 7 алинеја 11 од Одлуката за основање на постојани работни тела на Собранието на Република Македонија („Службен весник на Република Македонија“ бр. 77/2008, 144/2008 и 147/2008) Комисијата за прашања на изборите и именувањата на Собранието на Република Македонија, на седницата одржана на 29 јули 2010 година, донесе

О Д Л У К А

ЗА ОПРЕДЕЛУВАЊЕ НА КОЕФИЦИЕНТ ЗА УТВРДУВАЊЕ НА ПЛАТА НА ПРЕТСЕДАТЕЛОТ, НА ЗАМЕНИКОТ ПРЕТСЕДАТЕЛ И НА ЧЛЕНОВИТЕ НА КОМИСИЈАТА ЗА ЗАШТИТА НА ПРАВОТО ЗА СЛОБОДЕН ПРИСТАП ДО ИНФОРМАЦИИТЕ ОД ЈАВЕН КАРАКТЕР

1. Со оваа одлуката се определуваат коефициентите за утврдување на платата на претседателот, на заменикот претседател и на членовите на Комисијата за заштита на правото за слободен пристап до информации од јавен карактер, и тоа:

- за претседателот 3,0
- за заменикот претседател 2,9
- за членовите 2,5

2. Основицата за пресметување на платата на претседателот, на заменикот претседател и на членовите на Комисијата за заштита на правото за слободен пристап до информациите од јавен карактер се определува согласно Законот за плата и други надоместоци на избрани и именувани лица во Република Македонија.

3. Решение за определување на плата на претседателот, на заменикот претседател и на членовите на Комисијата за заштита на правото за слободен пристап до информациите од јавен карактер, врз основа на коефициентите утврдени во точка 1 на оваа одлука донесува Комисијата за прашања на изборите и именувањата на Собранието на Република Македонија.

4. Оваа одлука влегува во сила со денот на донесувањето, а ќе се применува од 1 јуни 2010 година.

5. Оваа одлука ќе се објави во "Службен весник на Република Македонија".

Бр. 15-2968/13
30 јули 2010 година
Скопје

Претседател
на Комисијата за прашања
на изборите именувањата,
Илија Димовски, с.р.

ВЛАДА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

1951.

Врз основа на член 27 став 2 од Законот за високото образование („Службен весник на Република Македонија“ бр. 35/08, 103/08, 26/09, 83/09 и 99/09), Владата на Република Македонија, на седницата одржана на 27.07. 2010 година, донесе

У Р Е Д Б А

**ЗА НОРМАТИВИ И СТАНДАРДИ ЗА ОСНОВАЊЕ
НА ВИСОКООБРАЗОВНИ УСТАНОВИ И ЗА ВРШЕЊЕ
НА ВИСОКООБРАЗОВНА ДЕЈНОСТ**

I. Општи одредби

Член 1

Со оваа уредба се утврдуваат нормативите и стандардите за условите кои треба да бидат исполнети за основање високообразовни установи и за вршење на високообразовна дејност.

II. Нормативи и стандарди за основање на високообразовни установи и за вршење на високообразовна дејност

Член 2

За основање на високообразовни установи и за вршење на високообразовна дејност потребно е да бидат исполнети следните нормативи и стандарди:

- утврдено студиско и научно-истражувачко подрачје, односно уметничка дисциплина за кои високообразовната установа се основа;
- обезбедени соодветни простории;
- обезбедена опрема за остварување на високообразовната, научноистражувачката и уметничката, односно стручната дејност;

- обезбедено е одржливо ниво на финансирање најмалку за еден циклус на студии;
- обезбеден потребен број на наставно-научни и наставни работници кои ги исполнуваат условите утврдени за избор во наставно-научни, научни и наставни звања;
- големината на групата за предавања и вежби за редовните студенти;
- бројот на потребниот административен кадар за остварување на високообразовната дејност.

1. Студиско и научноистражувачко подрачје

Член 3

Меѓународната Стандардна Класификација на образованието ИСЦЕД со која се утврдуваат студиските и научно-истражувачките подрачја, односно уметничките дисциплини за кои се основа високообразовната установа е дадена во Прилог бр. 1 и е составен дел на оваа уредба.

Научно-истражувачките подрачја се определуваат според меѓународната Фраскатијева класификација која е дадена во Прилог бр. 2 и е составен дел на оваа уредба.

2. Нормативи за просторот

Член 4

- Нормативи за потребен нето простор по студент:
- 3,5 m² за студиските програми од подрачјето на општествениите науки;
 - 4,5 m² за студиските програми од подрачјето на природните и хуманистичките науки;
 - 7,5 m² за студиските програми од подрачјата на техничките и биотехничките науки и
 - 8,5 m² за студиските програми од подрачјето на медицинските науки.

Член 5

Потребен простор за наставно-научниот, научниот, односно наставниот кадар претставува располагање со наставнички кабинети така што еден кабинет да го делат најмногу два наставника.

Редовните професори имаат посебен кабинет

Член 6

Кога основачот на приватна високообразовна установа приложува договор за закуп како доказ за обезбеденост на простор, договорот треба да е склучен најмалку за времетраење колку што трае еден циклус на студии.

3. Нормативи за опремата

Член 7

Нормативи за потребна опрема за изведување на наставата се:

- доволен број на студентски места во предавалниците, лабораториите [практичните и други наставни семинари (работилници)] за да може да се одржува целата настава предвидена со студиската програма на високообразовната установа, а кои ќе одговараат на нормативите уредени во член 18 од оваа уредба;
- опременост и функционалност на лабораториите, праксата и семинарите со опрема за индивидуална работа на студентите согласно со предметните програми кои се изведуваат, според ISO или други релевантни меѓународно признати стандарди;
- опременост и функционалност на компјутерските лаборатории со компјутери за индивидуална работа на студентите, согласно со предметните програми во рамките на студиската програма;
- можност за приклучување на сопствени компјутери на студентите до 10% од вкупниот број студенти истовремено на информатичката мрежа во зградата на високообразовната установа.

Член 8

Високообразовната установа има библиотека која во своја сопственост ги има сите книги во печатена или електронска форма кои се наведени како задолжителна и дополнителна литература во сите предметни програми кои се изведуваат во таа високообразовна установа.

Бројот на примероци за задолжителна литература е најмалку 10% а за дополнителната литература најмалку 5% од бројот на студенти кои во моментот посетуваат настава по дадената предметна програма.

Високообразовната установа овозможува директен (електронски) пристап до задолжителната и дополнителната литература.

Член 9

Високообразовната установа има своја веб страница или соодветна електронска апликација на која се објавени:

- студиските програми;
- предметните програми;
- наставниот кадар на високообразовната установа;
- распоредите за предавања, вежби, семинари, контакт-часови (консултации);
- термините за испити, колоквиуми и други проверки;
- наставниот материјал за студиските програми за кој не е пропишана друга литература во форма на печатени книги;
- други известувања.

4. Нормативи за финансирање

Член 10

Средствата за финансирање на јавните универзитети и на студиите од јавен интерес се обезбедуваат од Буџетот на Република Македонија и од други извори определени со закон, согласно со Програмата за високообразовната дејност.

За финансирање на приватно-јавна непрофитна високообразовна установа, средства може да се обезбедуваат и од Буџетот на Република Македонија согласно со Законот за високото образование.

Член 11

За финансирање на приватната високообразовна установа и нејзините студиски програми, се смета дека е обезбедено одржливо ниво на финансирање ако е предложен финансиски план во циклуси од три, односно четири години за прв циклус на студии, една односно две години за вториот циклус на студии и три години за третиот циклус на студии, во кој се прикажани трошоците и очекуваните приходи според меѓународните сметководствени стандарди.

Член 12

Приватната високообразовна установа обезбедува квалитетна финансиска гаранција за своето основање.

Се смета дека основачот на приватната високообразовна установа обезбедил квалитетна финансиска гаранција доколку приложи финансиска гаранција од ликвидна банка или хипотека на недвижен имот прифатлива за министерството надлежно за работите на високото образование.

Вредноста на финансиската гаранција од став 2 на овој член треба да ги надомести средствата кои студентите ги уплатиле на високообразовната установа ако таа престане со работа, како и другите трошоци на студентите за префрлување на друга високообразовна установа.

5. Нормативи за потребниот број наставно-научни и наставни работници

Член 13

Високообразовната установа најмалку 50% од наставата ја изведува со наставно-научен, односно наставен кадар во редовен работен однос со полно работно време.

Бројот на потребните наставници во високообразовната установа се определува во зависност од бројот на часовите по наставник во една студиска група и тоа:

- 240 часа годишно за наставник на високообразовната установа, што претставува настава на еквивалентен наставен предмет со фонд од осум часа неделно;
- 300 часа годишно за наставник на високите стручни школи, што претставува настава на еквивалентен наставен предмет со фонд од 10 часа неделно;
- 300 часа годишно за наставник за наставните предмети по физичко воспитание, што претставува настава на еквивалентен наставен предмет со фонд од 10 часа неделно.

Член 14

Заради организирање на трет циклус на универзитетски студии, изведување на фундаментални, развојни и применети истражувања и вршење на применувачка дејност, како и заради пренесување на научни, стручни и уметнички знаења и вештини, високообразовната установа:

- реализира научноистражувачки проекти со кои е опфатен најмалку 20% од наставниот кадар вработен во високообразовната установа;
- има во редовен работен однос најмалку седум доктори на науки во полето од научноистражувачкото подрачје, од кои најмалку еден е редовен или вонреден професор во областа.

Стандардот од став 1, алинеја 1 на овој член се однесува и за интердисциплинарните докторски студии при што ист ментор не може да се пријавува на повеќе од две студиски програми.

Член 15

На високообразовните установи кои изведуваат студиски програми од трет циклус на универзитетски докторски студии, менторот на докторскиот труд треба да има најмалку пет објавени рецензирани научноистражувачки трудови во меѓународни научни списанија, во дадено поле, во последните пет години и најмалку три учества на меѓународни собири во последните четири години.

Менторот на докторскиот труд не може да биде член на Комисијата за одбрана на докторскиот труд.

Комисијата за одбрана на докторскиот труд се состои од пет члена од кои четири се од соодветната научна област од установата која ги организира докторските студии и еден надворешен член.

Членови на Комисијата од став 3 на овој член треба да бидат лица во наставнонаучни звања редовен професор или вонреден професор.

Високообразовната установа нема да дозволи одбрана на докторски труд на кандидат кој пред одбраната на докторскиот труд нема објавено два рецензирани научноистражувачки труда како прв автор во меѓународни научни списанија.

Меѓународно научно списание во смисла на оваа уредба е списание кое има меѓународен уредувачки одбор во кој учествуваат најмалку пет земји при што бројот на членови од една земја не може да надминува 40% од вкупниот број на членови.

Член 16

Бројот на студентите кои се запишуваат на докторската студиска програма за сите три години на докторските студии треба да биде во согласност со бројот на расположивите ментори.

Еден професор може да биде ментор на најмногу три докторанти кои кај него се обучуваат за научна работа.

Член 17

За една научна област може да се организира само една докторска студиска програма, освен во случаи на интердисциплинарни студиски програми.

Студиската програма за докторски студии од став 1 на овој член главно опфаќа активна истражувачка работа под менторство и вклучува:

- организирана академска обука, што содржи напредни и стручни курсеви;
- независен истражувачки проект под менторство (докторски проект);

- меѓународна мобилност: најмалку еднонеделен престој;

- предавања и друг вид комуникациски активности;
- публикации во меѓународни научни списанија и активно учество на меѓународни собири во врска со докторскиот труд;
- изработка и јавна одбрана на докторски труд врз основа на докторскиот проект.

Студиската програма за докторски студии се евалуира најмалку на секои три години.

6. Нормативи за големината на групата за предавања и вежби за редовни студенти

Член 18

Нормативи за големината на групата за редовните студенти се:

- група за предавања – најмногу 120 студенти;
- група за семинари и аудиторни вежби – најмногу 60 студенти;
- група за практични вежби – според видот на работата (лабораториски, проектански, клинички, теренски и слично) – но не повеќе од 30 студенти на еден наставник во временски интервал;
- група за предклинички практични вежби до 15 студенти;

- група за практични вежби за клиничките предмети на студиските програми од медицинските науки и здравството како и ветеринарна медицина од три до пет студенти и

- група за менторски обуки – до пет студенти на еден наставник во временски интервал на индивидуална работа со студентите во случај на специфични студии.

7. Нормативи за административен кадар

Член 19

Високообразовната установа вработува и помошен кадар и тоа:

а) Во високообразовните установи кои се просторно концентрирани на едно место со вкупен број на студенти до 5000, едно работно место библиотекар со високо образование, а со вкупен број на студенти над 5001 две работни места библиотекар;

б) Кај високообразовните установи кои се дисперзирани на повеќе локации и имаат повеќе од 5000 студенти:

- едно работно место библиотекар со високо образование за секоја единица;
- едно работно место книжничар доколку има читална и над 10 000 книги, со вкупен број на студенти до 2000, а со вкупен број на студенти над 2001 две работни места книжничар за секоја единица;
- најмалку еден извршител со високо образование за информативниот систем за секоја единица.

III. Преодни и завршни одредби

Член 20

Со денот на влегувањето во сила на оваа уредба престануваат да важат Правилникот за нормативите и стандардите за основање високообразовни установи и за вршење на високообразовна дејност („Службен весник на Република Македонија“ бр. 68/02) и Правилникот за нормативите и стандардите за основање на високообразовни установи за вршење на високообразовна дејност („Службен весник на Република Македонија“ бр. 33/03).

Член 21

Оваа уредба влегува во сила осмиот ден од денот на објавувањето во „Службен весник на Република Македонија“.

Бр.51-3990/1
27 јули 2010 година
Скопје

Заменик на претседателот
на Владата на Република
Македонија,
м-р **Зоран Ставрски**, с.р.

Прилог бр. 1

Меѓународна Стандардна Класификација на образованието**МСКОБ 1997****International Standard Classification of Education****I S C E D 1997***Ноември 1997***Предговор**

Меѓународната Стандардна Класификација на образованието е направена од страна на УНЕСКО во раните седумдесетти да послужи „како инструмент погоден за составување, усогласување и прикажување на статистиките за образованието, како во рамки на поедините земји, така и во меѓународни рамки“. Прифатена е од страна на Меѓународната Конференција за Образование (Женева, 1975) и после тоа одобрена од Генералната конференција на УНЕСКО, откако таа ги усвои Ревидираните препораки кои се однесуваат на Меѓународната Стандардизација на образовна статистика, на своето дваесетто заседание (Париз, 1978).

Искуството, низ годините, со примената на МСКОБ од страна, како на надлежните национални органи, така и на меѓународните организации ја истакна потребата за нејзино осовременување и ревидирање. Со ова дополнително ќе се олеснат меѓународните собирања и споредби на образовната статистика, ќе се земат предвид развојот и промените во образованието и ќе се предвидат идните образовни трендови во различни подрачја на светот како што се:

- удвојувањето и растот на различните облици на стручно образование и обука;

- зголемувањето на разновидноста на понудувачите на образование; и на
- зголемувањето на надоместокот за образование од далечина и другите облици темелени на новите технологии.

Сегашната класификација, позната како МСКОБ 1997 (ISCED 1997), беше одобрена од Генералната конференција на УНЕСКО на дваесет и деветото заседание во ноември 1997 година. Подготвена е од страна на работното тело, основано за таа намена, од Генералниот Директор и е исход на опширните разгледувања од страна на претставници од целиот свет. МСКОБ 1997 (ISCED 1997) пред сè покрива две променливи на класификацијата: нивото и подрачјето на образование.

Програмата на УНЕСКО за прибирање на податоци ќе биде усогласена кон овие нови стандарди и земјите членки се повикани да ги применуваат при соопштувањето на образовните прегледи (статистики) и со тоа да ја зголемат нивната меѓународна споредливост. Во таа насока, во тесна соработка на националните стручњаци, ќе биде подготвен работен прирачник со цел давање насоки за толкување и практична примена на МСКОБ 1997 (ISCED 1997).

Во текот на 1998/99 ќе биде спроведена двегодишната работа на дополнителните аспекти, како што се видовите на образование и обезбедувачи на образование и присоединета во постоечката класификација.

СОДРЖИНА

	стр
Вовед	4
Подрачје и примена	
Што покрива МСКОБ(ISCED)	5
На кој начин функционира МСКОБ 1997 (ISCED 1997)	7
Концептот за „образовна програма“ во МСКОБ 1997 (ISCED 1997)	8
Применливост на МСКОБ 1997 (ISCED 1997) на програми надвор од редовното образование	9
Напечни класификациски променливи	10
I. Степени на образование	10
Како се утврдува (оценува) ниво на содржина на програма	11
Како се применуваат заедничките критериуми во праксата	12
Степен 0 Пред-школско образование	15
Степен 1 Основно образование или прва фаза од основното образование	17
Степен 2 Нижо средно или втора фаза од основно образование	18
Степен 3 (Вишо) средно образование	22
Степен 4 Пост-средно неакадемско образование	25
Степен 5 Прва фаза од академско образование	28
Степен 6 Втора фаза од академско образование	34
II. Широки групи и подрачја на образование	35
Речник на термини	42

ВОВЕД

1. Меѓународната стандардна класификација на образованието (МСКОБ) е правена да служи како корисен инструмент за собирање, подредување и прикажување споредливи показатели и прегледи на образованието поединечно во рамките на самостојните држави, како и во меѓународни рамки. Таа дава стандардни концепти, дефиниции и класификации. МСКОБ ги покрива сите организирани и одржливи можности за учење на децата, младите и возрасните, вклучувајќи ги и оние за образование на лица со посебни потреби, независно од тоа која институција или кој орган ги обезбедува истите – или во кој облик тие се пренесуваат.
2. МСКОБ претставува повеќенаменски систем, направен за анализа на образовната политика и одлучување, без разлика на структурата на националните образовни системи и без разлика на какво рамниште е економскиот развој на државата. Таа може да биде користена за статистики на повеќе различни аспекти од образованието, како статистики за запишување на учениците, на човечки или финансиски ресурси инвестирани во образованието, или врз образовната посетеност на популацијата. Затоа основниот концепт и дефинициите на МСКОБ се направени да бидат универзално валидни и непроменливи за одредени околности на било кој национален образовен систем. Меѓутоа, за еден генерален систем неопходно е да вклучува дефиниции и упатства кои го покриваат целосниот опсег на образовните системи.
3. Изворната верзија на МСКОБ ги класифицира образовните програми според нивната содржина по две главни оски: степени на образование и подрачја на образование. Овие оски, познати како вкрстени класификациски променливи се задржани во ревидираната таксономија. Врз основа на искуствата од имплементацијата и примената на изворното издание на МСКОБ, во повеќето земји во последните две декади, правилата и критериумите за распределба на програмите по ниво на образование беа појаснети и профилирани, а подрачјата на образование беа дополнително разработени.
4. Собраните информации, според МСКОБ, може да бидат користени за собирање на статистички податоци за различни аспекти на образованието во интерес на креирањето на политики и на други корисници. Додека, МСКОБ може да биде полесен за употреба при собирање на податоци за запишување, треба да биде потенцирано дека станува збор за класификација на образовни програми која не го следи преминот на учениците низ образовниот систем (види член 22). Што се однесува на прибирањето на податоци за образовната

структура на населението, постои потреба МСКОБ да се адаптира и ова ќе биде детализирано во работниот прирачник.

- Имајќи предвид дека сеопфатниот работен прирачник ќе биде изготвен, текстот на ревидираниот МСКОБ е направан да биде што е можно попрецизен и е структуриран во пет дела:

Што покрива МСКОБ

Како МСКОБ функционира

Концептот на „Образовна програма“ во МСКОБ

Примената на МСКОБ за програмите надвор од редовното образование

Вкрстени класификациски променливи

I – Ниво (степен) на образование

II – Широки групи и подрачја на образование

ОПСЕГ И ОПФАТ

ШТО ПОКРИВА МСКОБ

- Намерата на МСКОБ не е да даде целосна дефиниција на образованието, уште помалку да дава еден меѓународно стандардизиран концепт на филозофијата, целите или содржината на образованието, или да ги пресликува сопствените културни аспекти. За било која држава, заемното дејство на културните традиции, локалните обичаи, социјално-економските состојби во најмала рака ќе резултираат во еден концепт на образование во повеќе погледи уникатен за таа држава, и каков било обид да се вметне една заедничка дефиниција не би бил продуктивен. Меѓутоа, за потребите на МСКОБ, неопходно е да се одреди доменот и зафатот на образовните активности кои ќе бидат покриени со класификацијата.
- Во рамките на структурата на МСКОБ, терминот образование ги содржи сите одредени и систематски активности, направени за потребите на учењето. Ова го вклучува она што во некои држави е познато како културни активности или обука. Без разлика на името, се подразбира дека образованието вклучува организирана и

одржлива комуникација создадена за да се стекне учење. Клучните зборови во оваа формулација треба да бидат сфатени вака:

8. **КОМУНИКАЦИЈА:** однос помеѓу две или повеќе лица кој вклучува пренос на информација (пораки, идеи, знаење, стратегии, итн.). Комуникацијата може да биде вербална или невербална, директна/еден-на-еден или индиректна/далечна, и може да вклучува широк спектар на канали и медиуми.
9. **УЧЕЊЕ:** било какво подобрување во однесувањето, информацијата, знаењето, разбирањето, односот, вредностите или вештините.
10. **ОРГАНИЗИРАНО:** планирано по одредена шема или редослед со експлицитни или имплицитни цели. Вклучува една агенција добавувач (лице, лица или тело) која поставува образовна околина и метод на учење преку кои е организирана комуникацијата. Методот е типично тоа што е ангажирано во комуницирањето или давањето знаење и вештини со цел да се придонесе кон учењето, но исто така може да биде индиректен/неанимиран како на пр. компјутерски софтвер, филм, касета, и сл.
11. **ОДРЖАН:** наменет да значи дека образовното искуство има елементи на трајност и континуитет. Не е наведено минимално времетраење, но соодветен минимум ќе биде даден во оперативниот прирачник.
12. **МСКОБ** ги опфаќа и иницијалното образование, во раните години од животот на еден човек пред влегувањето во светот на работењето, како и континуираното образование во животот на еден човек. Образованието според МСКОБ вклучува разновидност од програми и видови на образование кои се одредени во националниот контекст, како редовното образование, образованието на возрасните, формалното образование, неформалното образование, иницијалното образование, продолженото образование, образованието на далечина, отвореното образование, доживотното учење/образование, скратеното образование, двојните системи, волонтирањето, техничкото/стручното образование, обуката, образованието на лица со посебни потреби. Привремен речник на дефиниции е во додатниот дел на овој документ.
13. Од претходното, според МСКОБ, образованието исклучува комуникација која не е назначена да даде придонес кон учењето. Според тоа, додека целото образование вклучува учење, многу облици на учење не се сметаат како образование. На пример, случајно или неструктурирано учење, кое се случува како резултат од друг настан, како на пример, нешто што се кристализира за време на еден

состанок, е исклучено затоа што не е организирано т.е. не резултира од планирана интервенција создадена за да придонесе кон учењето.

КАКО ФУНКЦИОНИРА МСКОБ

14. МСКОБ обезбедува интегрирана и конзистентна статистичка рамка за собирање и претставување на меѓународно споредливи образовни статистики. Содржи две компоненти:

- Статистичка рамка за целосен статистички опис на национален образовен систем и систем за учење низ збирка од променливи кои се од клучен интерес за творците на политики во меѓународните образовни споредби и
- Една методологија која ги преведува националните образовни програми во една меѓународно споредлива збирка на категории за (i) нивоата на образование; и (ii) подрачја на образование.

15. Примената на МСКОБ ја олеснува трансформацијата на деталните национални образовни статистики на учесниците, обезбедувачите и спонзорите на образованието, собрани врз база на националните концепти и дефиниции, во сублимирани категории кои се меѓународно споредливи и соодветно толкувани.

16. МСКОБ се базира на три компоненти: (i) меѓународно прифатени концепти и дефиниции, (ii) системите на класификации, и (iii) на оперативен, прирачник за инструкции и на добро дефиниран процес на имплементација. Целосни и детални оперативни спецификации се значаен дел од МСКОБ – неразделни од базичната таксономија. Истото важи за процесот на спроведување. Во оперативниот прирачник ќе се дадат специфични и оперативни инструкции. Без нив, која било држава, без разлика колку и да и е силна намерата да ги олесни меѓународните споредби, нема да може да одреди дали сопствениот метод на задавање програми на меѓународни категории е компатибилен со методите на другите држави.

КОНЦЕПТОТ НА „ОБРАЗОВНАТА ПРОГРАМА“ ВО МСКОБ

17. Основната единица на класификација во МСКОБ останува образовната програма. Образовните програми се дефинирани врз база на нивната образовна содржина како секвенца на образовните активности кои се организирани за да постигнат една претходно одредена цел или еден специфичен збир од образовни задачи. Целите можат да бидат подготовка за понапредно учење, квалификација за занимање или опсег од занимања, или едноставно зголемување на знаењето и разбирањето.
18. Постигнувањето на претходно одредени цели често подразбира присуство на збир од структурирани искуства од учењето кои водат до точка на завршување која понекогаш е формално потврдена преку награда или друг облик на признание. Обично образовните програми, иако содржат курсеви и други искуства од учењето, не се само сумата од сопствените компоненти затоа што тие треба да бидат организирани (види член 17). Во многу случаи – иако не секогаш – потребно е една институција или друг понудувач да го признае постоењето на таква програма и да го потврди нејзиното завршување.
19. Терминот „образовна активност“ подразбира пошироко значење од терминот „курс или комбинација од курсеви“ што е значајно бидејќи образованието на дадено ниво содржи не само курсеви организирани во програми туку исто така слободни курсеви и разновидност од активности кои не се структурирани како курсеви. Програмите понекогаш вклучуваат главни компоненти кои не се карактеризираат како курсеви – на пример, работно искуство во претпријатијата, истражувачки проекти, и подготовки на дисертации.
20. Треба да се напомене дека не сите курсеви се дел од програмите на редовното образование. На пример, многу учесници во образованието за возрасни и континуираното образование и обука во претпријатијата посетуваат индивидуални курсеви за да се стекнат со специфични вештини (види член 26 за определување на нивото на овие курсеви).
21. Треба да се признае, дека МСКОБ има природни граници за директната класификација и оценка на способностите и квалификациите на учесниците во образовните активности. Ова е така затоа што не постои близок и универзален однос помеѓу програмите во кои еден учесник е запишан и суштинско образовно достигнување. Образовните програми во кои еден учесник учествувал или дури успешно ги завршил, се во најдобра мерка, прва претпоставка за вештините и компетенциите кои таа личност всушност ги стекнала. Понатаму, за програмски-базирана

таксономија многу е тешко да се опфатат образовните активности кои не се организирани во облик на образовните програми од редовното образование.

22. Постои друго сериозно ограничување на програмски-базираната таксономија од нивоата на образование. Иако разумно е да се претпостави дека образовните активности ќе резултираат со зголемување на вештините и компетенциите на една личност за да патот на таа личност низ образовниот систем може да биде сфатен како постепено зголемување во образовното достигнување, основните образовни програми често можат да бидат подредени само до ограничен степен: лицата можат да ги организираат нивните образовни патишта на многу начини. Како одговор на ова, образовните системи обезбедуваат повеќенасочни патишта, алтернативни делови од програми и обезбедуваат втора шанса. Исто така има зголемено хоризонтално движење низ образовниот систем преку кое учесникот може да го прошири своето образование со само делумно зголемување на нивото на своето образование. Тогаш станува значително потешко една програма да се постави за одредено ниво на образование. Таксономијата која е програмски базирана делумно ја губи информацијата за насоката на учесникот во образовниот систем. Значи хиерархијата на образовните програми може да ја определи реалноста на образовниот систем до одреден степен.

ПРИМЕНА НА МСКОБ ЗА ПРОГРАМИ НАДВОР ОД ФОРМАЛНОТО ОБРАЗОВАНИЕ

23. Некои образовни активности не можат лесно да се опишат во образовните програми во смисла на горенаведеното, иако тие јасно вклучуваат организирана одржлива комуникација создадена да придонесе кон учење за да во принцип, припаднат под опсегот на МСКОБ. Семејното образование во раните фази на детството може да послужи како пример.
24. Во рамките на МСКОБ, образовната целина ги вклучува, како што е спомнато во членовите 1 и 12, дополнително на редовното образование, и образованието на возрасните и образованието на лица со посебни потреби. Содржините на образовните програми креирани за вторите две подгрупи често се прилагодуваат за да излезат во пресрет нивните посебни потреби.

25. За други видови на образовни активности, обезбедувањето на образование може да биде дефинирано во рамки на образовна програма во горенаведената смисла но многу е тешко да се идентификуваат учесниците во програмата. Телевизиска образовна емисија може да служи како пример во такви случаи. Но, во други случаи, образовните програми можат да имаат посебни особини кои не ги задоволуваат вообичаените критериуми кои се одбрани во МСКОБ за класификација на програми, но сепак се покриени од истата. На пример, образовен курс обезбеден преку интернет може да биде сличен по содржина и цел со програма обезбедена преку формалното образование.
26. Сите такви образовни активности треба да бидат класифицирани врз основа на нивните еквиваленти во образовната содржина на редовните програми. Со други зборови, тие треба да бидат класифицирани заедно со оние редовни образовни програми со кои имаат најмногу сличности во согласност со дадените критериуми. На пример, каде семејното образование во раното детство е во согласност со содржинскиот критериум на МСКОБ за ниво 0, треба да биде класифициран како МСКОБ ниво 0, пред-базична (основна) програма. Понекогаш, квалификациите или сертификатите стекнати по успешно завршување на дадена програма можат да помогнат во класифицирањето на образовна активност. На пример, нивото на образовната содржина на програмите кои се нудат преку образованието од далечина можат да бидат класифицирани врз основа на типот на квалификации кои се стекнуваат по нејзиното успешно завршување.

НАПРЕЧНИ КЛАСИФИКАЦИСКИ ПРОМЕНЛИВИ

27. Образовните програми се напречно класифицирани по нивоа и подрачја на образование, каде секоја променлива е независна. Затоа, секоја образовна програма може да биде класифицирана во една и само една келија во матрицата дизајнирана на нивоа. Очигледно, не секоја комбинација од ниво и подрачје постои или може да постои.

I. СТЕПЕНИ НА ОБРАЗОВАНИЕ

28. Поимот „степен“ на образование главно ги посочува напредокот во искуствата од учењето и компетенциите кои содржината на една образовна програма ги бара од учесниците доколку имаат разумни очекувања за стекнување на знаења, вештини и способности за кои програмата е назначена. Ошто гледано, нивото е поврзано со степенот на сложеност на содржината на програмата. Ова не

подразбира дека степените на образованието градат една скала каде пристапот на идните учесници кон секое рамниште зависи од успешно завршениот претходен степен. Исто така, ова не ја исклучува можноста дека некои учесници во образовни програми на дадено ниво претходно успешно ги комплетирале програмите на повисоко рамниште.

29. Поимот „степени“ на образование, значи, суштински е замисла базирана врз претпоставката дека образовните програми можат да бидат групирани, и како национални и како меѓународни, во подредени серии на категории кои широко се применливи за целокупното знаење, вештини и способности барани од учесниците доколку тие имаат разумни очекувања за успешно завршување на програмите во овие категории. Овие категории ги претставуваат широките скалила на образовната прогресија, од најелементарни до покомплексни искуства со покомплексна програма, до повисоко ниво на образование.
30. Класификацијата на нивоата на образование е преземена во рамките на севкупната таксономска рамка која образовниот систем го има предвид како целина, и специфично за параметри кои се од клучен интерес за создавачите на политики во меѓународните образовни споредби или кои се во блиска врска со дефиницијата на нивоа на образование. Таквите параметри можат да бидат генералната ориентација на програмата, подрачјето на образование, обезбедувачот на услуги и образовното опкружување или образовниот регион, начинот на обезбедување на услугата, видот на учесник или начинот на учествување. Некои од овие параметри не обезбедуваат директни атрибути на образовните програми но се атрибути на институциите кои ги обезбедуваат програмите или генералните атрибути на начините на провизија. Меѓутоа, овие атрибути имаат важна функција во разликувањето на природата на програмите во многу(те) држави. Понатаму, тие играат важна улога во дефинирањето на опсегот за прибирање на податоци. Така, додека МСКОБ е систем за класификација на образовни програми, овие други – често тесно поврзани – параметри ќе помогнат во создавањето на посèопфатна референтна рамка.

КАКО ДА СЕ ОЦЕНИ НИВОТО НА СОДРЖИНАТА НА ПРОГРАМА

31. Додека класификацијата на образовните програми по ниво треба да биде базирана на образовната содржина, очигледно не е возможно директно да се процени и спореди содржината на образовните програми на еден меѓународно конзистентен начин. Наставните

програми се премногу различни, повеќе-аспектни и комплексни за да дозволат недвосмислени определувања дека една наставна програма за ученици на дадена возраст или одделение припаѓа на повисоко ниво на образование одошто друга. Меѓународни стандарди за наставни програми кои се потребни за поддршка на такви одредби сèуште не постојат.

32. Искуствено, МСКОБ претпоставува дека постојат повеќе критериуми кои можат да посочат кон нивото на образование во кое која било образовна програма треба да биде класифицирана. Во зависност од нивото и видот на образование, постои потреба да се направи хиерархиски систем на рангирање помеѓу критериумите: главни критериуми, споредни критериуми (типични квалификации за упис, минимални услови за упис, минимална возраст, квалификации на кадар, итн, види Табела 1). Многу е важно да се применат овие критериуми на начин на кој меѓусебно не се исклучуваат туку се надоврзуваат едни со други. После применувањето на критериумите, нивото на програмата е одредено.
33. За да им се помогне на корисниците соодветно да ги класифицираат образовните активности и програмите, и да обезбедат веродостојни алатки за собирање на податоци и пресметување на релевантни и споредбени индикатори, се јавува потреба одредени нивоа да бидат поделени на поднивоа. На пример, Ниво 5 е поделено употребувајќи три независни променливи (наречени комплементарни димензии) – кумулативно времетраење, национален степен и квалификациска структура, и видови на програми. Овој вид на разделување овозможува повеќе вкрстени-класификации и добивање на релевантни, компаративни индикатори.

ПРИМЕНА НА ЗАЕДНИЧКИТЕ КРИТЕРИУМИ ВО ПРАКСА

34. Кога се користи критериумот за класификација на една програма, треба да се има предвид дека примарен критериум за класификација претставува образовната содржина. Од темелна значајност е институционалните особини на националните програми да не се користат како замени за образовната содржина. Потпирањето само на институционален критериум може да ја жртвува целта за меѓународно споредување кое се врши преку поголем опсег на споредби бидејќи институционалните структури обично не се меѓународно споредливи.

35. Меѓутоа, потребна е флексибилност кога се применуваат критериуми за одредување на степенот на образование на една образовна програма. Додека првична цел на МСКОБ е да го промовира собирањето на компаративни податоци за образованието за различните групи на програми, признато е дека можат да постојат различни национални услови кои исклучуваат строго придржување до дефинициите на нивоата. Два примера за илустрација на ова се почетната возраст и времетраењето.

Прво, се вели дека почетната возраст за пред-школско образование е три години но ова не ги исклучува помалите деца да учествуваат во образовниот процес.

Како втор пример, времетраењето на МСКОБ 1 како што е дефинирано претставува шест години од редовно еквивалентно школување. Меѓутоа, ова не имплицира дека државите со седумгодишно основно образование треба да ја делат статистиката на, на пример, финансиските и наставни ресурси во основното образование на два дела. МСКОБ всушност знае дека статистичкото известување ќе биде правено во контекст на националниот образовен систем и ограничувањата на статистичките системи за известување.

Тоа што е значајно е дека доколку како критериуми за одредување на една програма во МСКОБ ниво се користат точки на институционален премин, изборот на точки на национален премин за усогласување на категориите на меѓународна класификација е одреден преку содржината на образовни програми за кои станува збор. Секое времетраење дадено во МСКОБ е со намера да служи како водич, а варијациите можат да бидат предвидени. Овие примери исто така важат и за нивоата 2 и 3.

36. Кратки термини се употребени за да опишат некои комплементарни димензии. Комплетните дефиниции се:

- Видот на следно образование или дестинација: видот на следно образование или дестинација за која тие што завршиле се квалификувани или видот на позициите на пазарот на труд за кој се спремни дипломците
- Програмското насочување: програмското насочување, сфатено овде како степенот кон кој програмата е специфично насочена кон специфична класа на професии или струки.

Табела 1: СТЕПЕНИ НА ОБРАЗОВАНИЕ НА ПРВ ПОГЛЕД:

Како да се одреди нивото на една програма		назив на степенот	Код	Комплементарност
Заеднички применливи критериуми за содржината	Главни критериуми	Споредни критериуми		Димензии
Образовни особини	Квалификации на кадар	Пред-школско образование	0	Нема
Базирани врз училишта или центри				
Минимална возраст				
Погорна возрасна граница				
Почеток на систематско учење на читање, пишување и математика	Влез во национално создадените примарни институции или програми Почеток на задолжително образование	Основно образование Прво рамниште на општо образование	1	Нема
Презентација на предмет	Влез по 6 години основно образование	Нижо средно образование	2	Тип на следно образование или насока
Целосна имплементација на општи вештини и основи на доживотно учење	Крај на циклус по 9 години од почеток на основно образование Крај на задолжително образование Неколку учители држат часови во нивните полиња на	Втор степен на општо образование		Програмска ориентација

специјализација				
Типична квалификација за влез		(Вишо) средно образование	3	Тип на следно образование или насока Програмска ориентација
Минимален услов за влез				Кумулативно времетраење од почетокот на МОБСК ниво 3
Услов за влез,		Пост-средно нетерцијално образование	4	Тип на следно образование или насока
Содржина,				Кумулативно времетраење од почетокот на МСКОБ рамниште 3
Возраст,				Програмска ориентација
Времетраење				
Минимален услов за влез,		Прва фаза на терцијално образование (кое не води директно кон напредна истражувачка квалификација)	5	Видови програми
Тип на добиен сертификат,				Кумулативно теоретско времетраење на терцијално
Времетраење				Национален степен и квалификациона структура
Истражувачки ориентирана содржина,	Подготовка на доктори на науки за работа на факултет и истражувачка работа	Втора фаза на терцијално образование (кое води кон напредна истражувачка квалификација)	6	Нема
Поднесување на теза или дисертација				

СТЕПЕН 0 – ПРЕД-ШКОЛСКО ОБРАЗОВАНИЕ

Главни карактеристики

37. Програми на степен 0, (пред-школско) дефинирано како првичен степен на организирана поука се замислени примарно да ги воведат малите деца во училишната средина, т.е. да обезбедат мост помеѓу домашната и училишна атмосфера. По завршувањето на овие програми, децата го продолжуваат образованието на степен 1 (основно образование).

Критериуми за класификација

38. За одредување на почекоток и крајот на пред-школското образование, т.е. границата помеѓу пред-школското образование и целодневна грижа за децата или помеѓу пред-школско и основно образование, значајни се следниве критериуми:

Главни критериуми

- Образовните својства на програмата
- Базирано на училиште или центар
- Минималната возраст на децата за кои се работи
- Горна возрасна граница на децата

Спореден критериум

- Квалификациите на кадарот

39. За една програма да биде сметана како пред-школско образование, мора да биде базирана на училиште или центар. Овие термини се користени за да разликуваат активности во средини како основни училишта, пред-училишта и градинки од услуги обезбедени во домовите или во семејни средини.

40. Такви програми се направени за деца од најмалу 3 годишна возраст. Оваа возрасна рамка е одбрана бидејќи програмите за помали деца обично не ги задоволуваат образовните критериуми во МСКОБ.

41. Горната возрасна граница за секој поединечен случај зависи од типичната возраст за влез во основното образование.

42. Каде е соодветно, потребата од педагошки квалификации за училиштниот кадар може да биде добар ополномошен критериум за

образовна програма во сите оние држави во кои такви потреби постојат. Служи за да се направи разлика помеѓу пред-школското образование и грижата за децата за која не се потребни парамедицински квалификации.

Исто вклучува:

43. Ова ниво исто така вклучува и давање на организирани подуди на деца со посебни потреби. Ова образование исто така може да биде обезбедено во болници или во посебни училишта или центри за обука. Во овој случај не постои возрастна граница.

Исклучува:

44. Образование на возрасните

СТЕПЕН 1 – ОСНОВНО ОБРАЗОВАНИЕ ИЛИ ПРВО РАМНИШТЕ НА БАЗИЧНО ОБРАЗОВАНИЕ

Главни карактеристики

45. Програмите на ниво 1 нормално се направени врз единица или база од проект за да им дадат на учениците добро основно образование во читање, пишување и математика, заедно со елементарно разбирање на други предмети како историја, географија, природни науки, општествени науки, уметност и музика. Во некои случаи веронауката е исто така вклучена.
46. Јадрото на ова ниво се состои од образование обезбедено за деца, со вообичаената законска возраст за влез да не биде помала од пет години или не повеќе од седум години. Ова ниво во принцип покрива шест години од редовно учење.
47. Низ ова ниво програмите се организирани во единици или проекти наместо во предмети. Ова е основна особина која ги разликува програмите во ова ниво во повеќе држави од оние на рамниште 2.

Критериуми на класификација

48. За определување на границата помеѓу образовните нивоа 0 и 1 (пред-школско и основно образование) значајни се следните критериуми:

Главен критериум

- Почетокот на особините на систематско учење на основното образование, на пример читање, пишување и математика

Помошни критериуми

- Влез во национално создадените институции за основно образование или програми; и
- Почетокот на задолжителното образование каде што постои.

Исто така вклучува:

49. Во држави каде основното образование е дел од „базично образование“, само првата етапа треба да биде вклучена во ниво 1. Ако „базичното образование“ не е официјално поделено на етапи, само првите шест години треба да бидат класифицирани како ниво 1.
50. Оваа категорија исто така вклучува програми наменети за деца со посебни потреби.
51. Програми за писменост во рамките на или надвор од училишниот систем кои се слични по содржина на програмите во основното образование за оние кои се сметаат преголеми за да влезат во основните училишта се исто така вклучени во ова ниво бидејќи не бараат претходно формално образование.

СТЕПЕН 2 – НИЖО СРЕДНО**ИЛИ ВТОРА ЕТАПА ОД БАЗИЧНО ОБРАЗОВАНИЕ****Главни карактеристики**

52. Содржините на образованието на ова ниво се типично правени да ја надополнат подготовката на базично образование кое е отпочнато на МСКОБ ниво 1. Во многу, ако не во сите држави, образовната цел е да се постави база за доживотното учење и човечки развој врз кои државите можат систематски да ги прошируваат образовните можности. Програмите на ова ниво се најчесто предметно - ориентирани употребувајќи повеќе специјализирани учители и каде најчесто неколку учители држат часови од нивното поле на специјализација. Целосната имплементација на базични вештини се случува на ова ниво. Крајот на ова ниво често се совпаѓа со крајот на задолжителното образование каде постои.

Критериуми за класификација

53. За дефиницијата на ова ниво, значајни се следниве критериуми:

Главни критериуми

- Почетокот на учење по предмети каде има потреба од поквалификувани учители отколку за ниво 1; и
- Целосната имплементација на базични вештини и поставување на основа за доживотно учење.

Помошни критериуми

- Влезот е после шест години основно образование (види член 35);
- Крајот на ова ниво е после 9 години образование од почетокот на основното образование (види член 35);
- Крајот на ова ниво често се совпаѓа со крајот на задолжителното образование во држави во кои ова постои; и
- Често, на почетокот на ова ниво, наставата се изведува со повеќе учители кои држат предавања од нивното поле на специјализација.

Комплементарни димензии

54. Две комплементарни димензии се потребни за да се опише ова ниво

- Типот на понатамошно образование или насока (види член 36); и
- Насоката на програмата (види член 36).

Тип на понатамошно образование или насока

55. МСКОБ програмите од ниво 2 можат да бидат подкласифицирани според насоката за која програмата била одредена, давајќи ги следните разлики (види член 66):

- МСКОБ 2А: програми создадени за директен пристап до ниво 3, која последователно би водела до високо образование, т.е. влез во МСКОБ 3А или 3Б;
- МСКОБ 2Б: програми создадени за директен пристап до ниво 3Ц;

- МСКОБ 2Ц: програми примарно создадени за директен пристап до пазарот на труд и крајот на ова ниво (понекогаш познато како „завршни“ програми).

Ориентација на програмата

56. Оваа втора комплементарна димензија прави подподелба на програмата во три категории:

Општо образование

57. Образование кое главно е создадено да ги води учесниците кон продлабочено разбирање на еден предмет или група од предмети, особено, но не неопходно, со цел за подготвување на учесниците за понатамошно (додатно) образование на истото или на повисоко ниво. Успешно завршување на овие програми може но и не мора да ги обезбеди учесниците со квалификации релевантни за пазарот на труд на ова ниво. Овие програми се типично училишно базирани. Програмите со генерална ориентација и кои не се фокусираат на одредена специјализација треба да бидат класифицирани во оваа категорија.

Пред-стручно или пред-техничко образование

58. Образование кое главно е создадено за да ги воведат учесниците во светот на работата и да ги подготви за влез во стручното образование или технички образовни програми. Успешното завршување на вакви програми сеуште не води до релевантни стручни или технички квалификации потребни за пазарот на труд. За една програма да биде сметана како пред-стручно или пред-техничко образование, најмалку 25 проценти од нејзината содржина треба да биде стручна или техничка. Овој минимум е потребен да обезбеди дека стручниот или технички предмет не е само еден од другите.

Стручно или техничко образование

59. Образование кое главно е создадено за учесниците да обезбедат практични вештини, знаење/снаоѓање и разбирање кои се потребни за вработување на одредена позиција или занимање или класа од позиции или занимања. Успешното завршување на такви програми води кон стекнување на стручни квалификации релевантни за

пазарот на труд и признаени од компетентните органи/установи во државите во кои се добиени (на пример Министерството за образование, асоцијациите на работодавците, итн.).

Програмите во оваа категорија можат да бидат подподелени во два типа

- Оние кои се главно теоретски ориентирани, и
- Оние кои се главно практично ориентирани.

Овие три категории се исто така употребени за степените 3 и 4.

Како двете комплементарни димензии функционираат на степен 2					
Тип на	МСКОБ ниво 2 програми				
Понатамошно образование	Програми кои овозможуваат премин во МСКОБ ниво 3		Програми кои не овозможуваат		
или дестинација	МСКОБ 2А прог.	МСКОБ 2Б прог.	Пристап до ниво 3:		
	Овозможува пристап до	Овозможува пристап до	МСКОБ 2Ц програми		
Програмска	3А или 3Б	3Ц програми	Подготовка само за директен		
Ориентација	програми		Влез на пазар на труд		
Општа					
Пред-стручна или					
Пред-техн.					
Стручно или					
Техничко					

Вклучува исто така:

60. Во државите каде основното образование е дел од „базичното образование“, втората фаза од „базичното образование“ треба да биде вклучена во рамниште 2. Ако „базичното образование“ не е званично поделено во фази, годините на образование после шестата година треба да бидат класифицирани како ниво 2.
61. Ова ниво ги вклучува образовните програми за луѓето со посебни потреби и сите форми на образование на возрастни кои се слични по содржина со образованието дадено на ова ниво, на пример образованието кое им овозможува на возрастните базични вештини потребни за понатамошно учење.

СТЕПЕН 3: (ВИШО) СРЕДНО ОБРАЗОВАНИЕ**Основни карактеристики**

62. Ова ниво на образование типично започнува на крајот на целосното задолжително образование за оние држави кои имаат систем на задолжително образование. Повеќе специјализација може да се набљудува на ова ниво отколку на МСКОБ ниво 2 и често учителите треба да бидат повеќе квалификувани или специјализирани од оние за МСКОБ нивото 2.
63. Образовните програми на ова ниво типично бараат завршување на околу девет години редовно образование (од почетокот на ниво 1) за пристап или комбинација од образовно и стручно или техничко искуство и со минимални услови за влез со завршено ниво 2 или способност за следење на програмите на ова ниво.

Класификациони критериуми

64. За дефинирање на ова ниво, следните критериуми се релевантни:

Главни критериуми

- Типичните квалификации за влез (околу 9 години редовно образование од почетокот на ниво 1; види член 35); и

- Минимални услови за влез (обично, завршување на ниво 2).

Комплементарни димензии

65. Три димензии се потребни за поткласификација на ова ниво:

- Вид на следно образование или насока (види член 36);
- Ориентација на програмата (види член 36); и
- Кумулативно теоретско времетраење во целина еквивалентна од почетокот на ниво 3.

Вид на следно образование или насока

66. Првите од овие димензии резултираат во три посебни групи (види член 84)

- МСКОБ 3А: програми на ниво 3, направени за да обезбедат директен пристап до МСКОБ 5А;
- МСКОБ 3Б: програми на ниво 3 направени на обезбедат директен пристап до МСКОБ 5Б;
- МСКОБ 3Ц: програми на ниво 3 направени да не водат директно кон МСКОБ 5А или 5Б.

Затоа, овие програми водат директно кон пазарот на труд, МСКОБ 4 програми или други МСКОБ 3 програми.

Ориентација на програмата

67. Оваа втора комплементарна димензија ги има истите категории како ниво 2 (види членови 56 до 59):

- општо образование ;
- пред-стручно или пред-техничко образование;
- стручно или техничко образование.

Кумулативно теоретско времетраење

68. Оваа трета димензија, кумулативното теоретско времетраење на програмата, како редовна, е пресметана од почетокот на ниво 3. Оваа димензија е особено корисна за нивото на ЗЦ програмите.

Како трите комплементарни димензии функционираат на степен 3						
Вид на	ISCED програми на степен 3					
Следно образование или насока	Програми кои овозможуваат пристап до МСКОБ ниво 5		Програми кои не овозможуваат пристап кон програмите на ниво 5			
	МСКОБ 3А прог.	МСКОБ 3Б прог.	МСКОБ 3Ц прог. кои овозможуваат			
Програма	Даваат пристап до 5А програмите	Даваат пристап до 5Б програмите	Пристап до пазар на труд, прог. на ниво 4 или други програми од ниво 3			
Ориентација			<= 6 месеци	6 ме < <=1 година	1г < <=2г	> 2 години
Општо						
Пред-стручно или						
Пред-техничко						
Стручно или						
Техничко						

Исто така вклучува:

69. Ова ниво исто така вклучува образовни програми за деца со специјални потреби и образование на возрасни.

Исклучува:

70. Поправни програми создадени за учесници кои претходно посетувале програми од МСКОБ ниво 2 но кои не ги постигнале целите на МСКОБ ниво 2 програмите (и кои притоа не можат да бидат сметани за еквивалентни по содржина со кои било од МСКОБ 3 програмите опишани подолу) не треба да бидат класифицирани на МСКОБ ниво 3 туку на МСКОБ нивоа 1 или 2 зависно од содржините на програмите.

СТЕПЕН 4 – ПОСТ–СРЕДНО НЕАКАДЕМСКО ОБРАЗОВАНИЕ**Основни карактеристики**

71. МСКОБ 4 ги опфаќа програмите кои ја пречекоруваат границата помеѓу вишо-средно и пост-средно образование од меѓународна гледна точка, иако тие јасно можат да бидат сметани за програми само за вишо средно или програми само за пост средно во националниот контекст.
72. МСКОБ 4 програмите можат, според нивната содржина, да не бидат сметани како ака програми. Тие често не се којзнае колку понапредни од програмите на МСКОБ 3 но служат за да го прошират знаењето на учесниците кои претходно завршиле некоја програма на ниво 3.
73. Типични примери се програмите создадени да ги подготват учениците за студии на ниво 5, кои, иако го компетирале МСКОБ ниво 3, не следеле наставна програма која овозможува влез во ниво 5, т.е. базични курсеви за пред-степен или кратки стручни програми. Програми од второ ниво можат исто така да бидат вклучени.

Класификациски критериуми

74. Како правило, потребно е успешно завршување на ниво 3, т.е. успешно завршување на било која програма на ниво 3А или 3Б, или, за 3Ц програмите, кумулативно теоретско времетраење од најмалку 3 години. Меѓутоа, критериумот за успешно завршување на МСКОБ 3 треба да биде толкувано во контекст на времетраење на програмата. На пример, курс која се базира врз двогодишна програма на МСКОБ

ниво 3 и трае четири години, нормално би била класифицирана како МСКОБ 4 иако претходната двогодишна програма на МСКОБ ниво 3 не се квалификува за завршување на МСКОБ 3.

Содржината на програмата може да се очекува да биде поспецијализирана или подетална и примената да биде покомплексна во некои случаи од оние понудени во нивото на вишо средно, и ова без разлика на институционалната поставеност на програмата.

- Учениците се, вообичаено, постари од оние кои следат програми од вишо средно;
- Вообичаено има времетраење помеѓу шест месеци и две години на редовно учење.

Комплементарни димензии

75. Три димензии се потребни за поткласификација на ова ниво:

- Тип на следно образование или насока (види член 36)
- Кумулативно теоретско времетраење на редовно студирање од почетокот на ниво 3;
- Програмската ориентација (види член 36)

Вид на следно образование или насока

76. Според оваа прва димензија, ниво 4 може да биде поткласифицирано на:

- 4А програми кои овозможуваат влез во МСКОБ 5; и
- 4Б програми кои не овозможуваат влез во ниво 5 (првенствено дизајнирани за директен влез на пазарот на труд).

Кумулативно теоретско времетраење

77. Ова времетраење треба да биде сметано од почетокот на МСКОБ 3.

Програмска ориентација

78. Трите категории се дефинирани во горенаведените членови 56 до 59:

- општо образование
- пред-стручно или пред-техничко образование
- Стручно или техничко образование

Како трите комплементарни димензии функционираат на степен 4							
Тип на	МСКОБ ниво 4 програми						
Следно обр. или насока	Програми кои овозможуваат влез во програми од ниво 5			Програми кои не овозможуваат во програмите од ниво 5			
	МСКОБ 4А програми			МСКОБ 4Б програми			
Програмска							
Ориентација	<= 2 години	2г < <=3 г	3г < <=4г	> 4 години	<= 2 години	2г < <=3 г	3г < <=4г > 4 години
Општо							
Пред-стручно или							
Пред-техничко							
Стручно или							
Техничко							

Кумулативното времетраење треба да биде сметано од почетокот на МСКОБ 3

Исто така вклучува:

79. Ова ниво го вклучува образованието на возрасни. На пример, техничките курсеви посетени за времетраење на професионалниот живот на едно лице по одредени предмети, како компјутерски софтвер, може да биде вклучен во ова ниво.

СТЕПЕН 5 – ПРВА ФАЗА НА ВИСОКО (АКАДЕМСКО) ОБРАЗОВАНИЕ (КОЕ НЕ ВОДИ ДИРЕКТНО КОН СТЕКНУВАЊЕ НА КВАЛИФИКАЦИИ ЗА НАПРЕДНО ИСТРАЖУВАЊЕ)

Основни карактеристики

80. Ова ниво содржи терцијални програми кои имаат образовна содржина понапредна од оние понудени на нивоа 3 и 4. За влез во овие програми обично е потребно успешно завршување на МСКОБ нивоа 3А или 3Б или слична квалификација на МСКОБ ниво 4А.
81. Сите степени и квалификации се вкрстено-класифицирани според вид на програми, позиции по национален степен или квалификациони структури (види долу) и кумулативно времетраење во терцијалното.

Критериуми на класификација

82. За дефинирање на ова ниво, релевантни се следните критериуми:
- Нормално, минимален услов за влез во ова ниво е успешно завршување на МСКОБ нивоа 3А или 3Б или МСКОБ ниво 4А;
 - Програмите од ниво 5 не водат директно кон повисока истражувачка квалификација (ниво 6);
 - Овие програми мораат да имаат кумулативно теоретско времетраење од најмалку две години од почетокот на ниво 5.

Комплементарни димензии

83. Три комплементарни димензии се потребни за поткласификација на ова ниво:
- Типот на програми кои ги дели програмите на теоретски базирани/подготвителни истражувачки давајќи пристап кон професии од програми за кои е потребно високо ниво на вештини, од една страна, практични/технички/стручно специфицирани програми од друга страна;
 - Кумулативното теоретско времетраење еквивалентно со редовно студирање; и

- Позицијата во националната структура на степени или квалификации (прв, втор или понатамошен степен, истражување).

Комбинирањето на овие три самостојни димензии е единствениот начин да се опфати широката разновидност во понудата на терцијалното (високо) образование. Одлуката на комбинацијата зависи од проблемите кои треба да бидат анализирани.

Видови на програми

84. Првата димензија која треба да биде земена предвид е разликата помеѓу програмите кои се теоретски базирани/истражувачки подготвителни (историја, филозофија, математика, итн.) или кои овозможуваат пристап до професии со потреби од високи вештини (на пример медицина, стоматологија, архитектура, итн.), и оние програми кои се практично/технички/стручно специфични. За да се забрза презентацијата, првиот тип ќе се вика 5А а вториот 5Б.
85. Со зголемената побарувачка на терцијално образование во многу земји, разликата помеѓу долги и кратки студии (насоки) е многу важна. Долгите програми се потеоретски и можат да водат до програми за напредно истражување или професија за која е потребно високо ниво на вештини. Кратките програми се попрактично ориентирани.
86. Бидејќи организационата структура на програмите од терцијално образование многу се разликува од држава во држава, не постои критериум кој може да ги дефинира границите помеѓу МСКОБ 5А и МСКОБ 5Б. Следните критериумите претставуваат минимални услови за класифицирање на една програма како МСКОБ 5А, иако програмите кои не задоволуваат ниту еден од критериумите не треба автоматски да бидат исклучени. Ако една програма е слична по содржина со други програми кои се во согласност со овие критериуми, тогаш тие треба да бидат класифицирани во ниво 5А.
87. МСКОБ ниво 5А програмите се терцијални програми кои главно се теоретски базирани и се наменети да овозможат доволни квалификации за обезбедување пристап во напредни истражувачки програми и професии за кои е потребно високо ниво на напредни вештини:

- тие имаат минимум кумулативно теоретско времетраење (на терцијално ниво) со тригодишни редовни студии, иако вообичаено се од четири или повеќе години. Ако еден степен е еквивалентен со тригодишно редовно студирање, обично претходи на најмалку тринаесет години претходно образование (види член 35). За системи во кои степените се доделени преку акумулација на кредити, споредливо времетраење и интензитет ќе биде потребно;
- тие вообичаено бараат факултетот да има напредни истражувачки акредитивни писма
- тие можат да вклучуваат завршување на истражувачки проект или теза
- Тие го овозможуваат нивото на образование потребно за влез во професија за која е потребно високо ниво на вештини (види член 84) или напредна истражувачка програма.

88. Квалификациите во категоријата 5Б се типично пократки од оние во 5А и се фокусираат на специфични стручни вештини наменети за влез на пазарот на труд, иако некои теоретски основи можат да бидат покриени во дадените програми.

89. Содржината на МСКОБ ниво 5Б програмите е практично ориентирана/стручно-специфична и е главно создадена за учесниците да обезбедат праткични вештини, знаења потребни за вработување на одредена струка или занает или класа од струки и занаети – со чие успешно завршување учесниците се стекнуваат со квалификации релевантни за пазарот на труд.

90. Програмата треба да припаѓа на ниво 5Б ако ги исполнува наведените критериуми:

- таа е попрактично ориентирана и стручно специфична од програмите во МСКОБ 5А, и не обезбедува директен пристап кон напредноистражувачки програми;
- има минимум од две години редовно студирање но генерално трае две или три години. За системи во кои класификациите се доделени според акумулација на кредит, споредливо времетраење и интензитет би биле потребни;
- условите за влез можат да бараат целосно познавање на специфични предметни области во МСКОБ 3Б или 4А;
- Овозможува пристап кон вработување.

Кумулативно теоретско времетраење

91. За иницијалните програми на терцијално ниво, кумулативното теоретско времетраење е едноставно еквивалентно на регуларно теоретското времетраење на студирање на оние програми од почекоток на ниво 5.
92. За програми кои бараат завршување на други терцијални програми пред влез (види структура на национален степен и квалификации подолу), кумулативното времетраење е пресметано преку додавање на минималните услови за влез во програмата (т.е. целосно еквивалентни години на предуслови за терцијално школување) до целосното еквивалентно времетраење на програмата. За степени или квалификации каде целосно еквивалентните години на школување со редовното студирање не се познати (т.н. курсеви за студирање направени експлицитно за флексибилно или вонредно студирање), кумулативното времетраење е пресметано врз база на времетраењето на потрадиционален степен или квалификациски програми со слично ниво на образовна содржина.
93. Категориите кои треба да бидат земени предвид се:
- и помалку од 3 години (особено за МСКОБ ниво 5Б);
 - и помалку од 4 години;
 - и помалку од 5 години;
 - и помалку од 6 години;
 - Години и повеќе

Национална структура на степени и квалификации

94. Оваа димензија ги вкртено-класифицира заедно МСКОБ 5А и 5Б класификациите преку нивната позиција во националната квалификациска структура за терцијално образование во рамките на поединечна држава.
95. Главната причина зошто националната структура на степени и квалификации е вклучена како одделна димензија е заради тоа што времето на овие дипломи бележи важни образовни и транзициони поени на пазарот на труд во рамките на државите. На пример, во

држава А ученик кој завршил тригодишна додипломска програма ќе има пристап до широк опсег од занимања и можности за понатамошно образување, додека истиот ученик во држава Б (која не прави разлика помеѓу универзитетска диплома од прв и втор циклус) ќе обезбеди релевантна квалификација за пазарот на труд после завршувањето на целосна четири или пет годишна програма, иако, можеби содржината ќе биде слична на програма од втор степен во држава А.

96. Позицијата на степен или квалификација се доделува (прв, втор или понатаму, истражување) базирано врз внатрешната хиерархија на степени и квалификации во рамките на националните образовни системи. На пример, додипломски теоретски базиран степен или квалификација (вкрстено-класифицирајќи го „теоретски базираниот“ тип на програма 5А со „додипломски“ во националната структура на степени и квалификации) ќе се усогласат со критериумот наведен подолу за теоретски базирана програма и ќе доведат до први важни образовни квалификации или квалификации на пазарот на труд во рамки на овој тип на програма. Истражувачкиот степен е наменет за земјите кои имаат не-докторски истражувачки степен како Магистер по филозофија во некои држави и кои сакаат да се разликува во меѓународните статистики.
97. Кога теоретски базираните програми се организирани и овозможуваат следни квалификации, обично само последната квалификација овозможува директен пристап до ниво 6, но сите овие програми се одредени во ниво 5А.
98. „Bachelor’s degree“ во многу земји во кои се зборува англискиот јазик, „Diplom“ во многу земји во кои се употребува германскиот јазик и „Licence“ во многу земји во кој се говори францускиот јазик, всушност ги исполнуваат истите критериуми за првите програми кои се теоретски ориентирани. Вторите или повисокоите програми базирани на теорија како Master во земјите во кои се зборува англиски и Maitrise во земјите во кои се зборува француски јазик, треба да се класифицираат одделно од напредно-истражувачките, кои би имале свое посебно место во МСКОБ 6 (види подолу).
99. Степени на квалификација со различно нумеричко рангирање во две држави, може да бидат еквивалентни во образовната содржина. На пример, програми кои водат до дипломирање на прв циклус, како и оние од втор циклус, во многу држави во кои се зборува англиски јазик е ниво 5, исто како и интегрираната (прв и втор циклус заедно) диплома во земјите во кои се зборува германски јазик. Само со комбинирање на националните структури со други терцијални димензии, како што е кумулативното теориско времетраење на

програмата, како и ориентацијата, може да се соберат доволно информации за групна класификација на дипломи и квалификации со сличната образовна содржина.

Како овие комплементарни димензии функционираат на рамниште 5					
Теоретски	СТЕПЕН 5				
Кумулативно	5А Програми			5Б Програми	
Времетраење на					
Терцијално ниво	Прв степен	Втор и понатамошен степен	Истражување	Прва квалификација	Втора квалификација
2 и < 3 години					
3 и < 4 години					
4 и < 5 г					
5 и < 6 г					
6 г и +					

Исто така вклучува:

100. Ова ниво ги вклучува сите истражувачки програми кои не се дел од докторатот, како, било кој тип на магистерски степен.
101. Во некои држави, студентите кои го започнуваат терцијалното образование се запишуваат директно за напредна истражувачка квалификација. Во овој случај, делот од програмата концентриран на напредно истражување треба да биде класифициран како ниво 6 и иницијалните години како ниво 5.
102. Програми за образование на возрасни, еквивалентни по содржина со некои МСКОБ 5 програми, можат да бидат вклучени во ова ниво.

**СТЕПЕН 6 - ВТОРА ЕТАПА ОД ВИСОКОТО ОБРАЗОВАНИЕ
(ВОДИ ДО НАПРЕДНИ ИСТРАЖУВАЧКИ КВАЛИФИКАЦИИ)**

Главни карактеристики:

103. Ова ниво е резервирано за терцијалните програми кои водат до диплома за напредни истражувачки квалификации. Поради тоа, тие се насочени кон стручни и оригинални истражувања и не се темелат само на предавања.

Критериуми за класификација:

104. За да се дефинира ова ниво важни се следниве критериуми:

Главен критериум:

Обично се бара поднесување на теза или дисертација која е резултат на темелно истражување и која претставува значајно надополнување на научните сознанија.

Помошен критериум:

Ги подготвува студентите кои планираат да аплицираат на работни места во институциите кои нудат МСКОБ 5А програми, како и за истражувачки работни места во влада, индустрија, итн.

Комплементарни димензии:

105. Бидејќи подрачјето на ова ниво е многу ограничено нема потреба од дополнителни димензии.

Исто така е вклучува:

106. Делот концентриран на напредни истражувања во оние земји, каде студентите директно се запишуваат во напредни истражувачки програми.

ШИРОКИ ГРУПИ И ПОДРАЧЈА НА ОБРАЗОВАНИЕ

107. Подрачјата на образование во оригиналната МСКОБ се променети за да се избегне преклопување и проширени за да се вклучат нови подрачја. Така, сега има 25 подрачја во споредба со 21 во оригиналната верзија. Друга новина е создавањето на широки групи кои се составени од повеќе подрачја на образование кои имаат сличности. Една таква група е здравството и социјалната заштита, кои опфаќаат образовни програми од подрачјето на медицината, медицинските услуги, стоматолошките услуги, социјалните услуги.
108. Исто така треба да се напомене и дека UNESCO ќе воведат нови подрачја доколку се јави потреба од тоа. Државите членки ќе бидат навремено известени доколку се случи тоа. Исто така се препорачува интер или мулти дисциплинарните студии да бидат класифицирани според правилото на мнозинство, т.е. во подрачјето на образование кое студентот најдолго го изучува.
109. Список со кодови во кој точно се објаснува како образовните програми/предметни групи се распоредуваат во различните подрачја ќе биде вклучен во оперативниот прирачник.

Општи програми

01 Основни програми

Основни општи програми, јасли, основно, градинка, средно итн.

08 Писменост и нумерички способности

Едноставна и функционална писменост и нумерички способности

09 Личен развој

Зајакнување на личните вештини, на пр. ментални вештини, лични организациски вештини, програми за животна ориентација.

Образование

14 Обука на наставници и образовна наука

Обука на наставници за јасли, градинка, основно образование, стручно, практично, нестручни предмети, образование на возрасни, обука за наставници и за хендикепирани деца. Општи и специјализирани програми за обука на наставници.

Образовна наука: развој на наставна програма за стручни и нестручни предмети. Образовно оценување, тестирање и мерење, образовно истражување, други образовни науки.

Општествени науки и уметности

21 Уметности

Ликовни уметности: цртање, сликање, изработка на скулптури;

Изведувачки уметности: музика, драма, танцување, циркус;

Графички и аудио-визуелни уметности: фотографирање, кинематографија, компонирање на музика, радио и телевизиска продукција, издаваштво;

Дизајн; Занаетчиски вештини.

22 Општествени науки

Религија и теологија; странски јазици и култури: мртви или јазици во употреба и нивните култури, студии за изучување на области;

Мајчин јазик: литературен или дијалекти и нивната литература;

Други општествени науки: толкување и превод, лингвистика, компаративна литература, историја, археологија, филозофија, етика.

Социјални науки, деловност и правни науки

31 Социолошки, психолошки и сродни науки

Економија, економска историја, политички науки, социологија, демографија, антропологија (освен хумана антропологија), етнологија, футурологија, психологија, географија (освен хумана географија), студии за мир и конфликти, човекови права.

32 Новинарство и информации

Новинарство; библиотекарски/а техничар/ка; техничар во музеи и слични складишта;

Документациски техники;

Науки за архивистика.

34 Деловност и управување

Малопродажба, маркетинг, продажба, односи со јавност, недвижен имот;

Финансии, банкарство, осигурување, анализа на инвестиции;

Сметководство, ревизија, книговодство;

Менаџмент, јавна администрација, институционална администрација, кадровска администрација;

Секретарска и канцелариска работа.

38 Право

Локални судии, нотари, право (општо, меѓународно, деловно, поморско итн.), правни науки, историја на право.

Наука

42 Природни науки

Биологија, ботаника, бактериологија, токсикологија, микробиологија, зоологија, ентомологија, орнитологија, генетика, биохемија, биофизика, други сродни науки, исклучувајќи клинички и ветеринарни науки.

44 Физички науки

Астрономија и вселенски науки, физика, други сродни предмети, хемија и други сродни предмети, геологија, геофизика, минералологија, физичка антропологија, физичка географија и други геонауки, метеорологија и други атмосферски науки, вклучувајќи климатски истражувања, поморски науки, вулканологија, палеоекологија.

46 Математика и статистика

Математика, истражување на операции, нумеричка анализа, статистички науки, статистика и други сродни полиња.

48 Компјутерски науки

Компјутерски науки: дизај на систем, компјутерско програмирање, процесирање на податоци, мрежи, оперативни системи - само развој на софтвер (развој на хардвер треба да се класифицира со инженерските полиња).

Инженерство, изработка/производство и изградба

52 Инженерство и инженерска трговија

Инженерско цртање, механика, обработка на метал, струја, електроника, телекомуникации, енергија и хемиско инженерство, одржување на возила, анкетирање.

54 Производство и обработка

Обработка на храна и пијалаци, текстил, облека, обувки, материјали од кожа (дрво, хартија, пластика, стакло итн.), рударство и ископување.

58 Архитектура и градежништво

Архитектура и градско планирање, структурна архитектура, пејсажна архитектура, општинско планирање, картографија;

Градење, конструирање;

Градежно инженерство.

Земјоделство

62 Земјоделство, шумарство и рибарство

Земјоделство, производство на житни растенија и живина, агрономија, животинско полјоделство, хортикултура и градинарство, шумарство и шумарски производствени техники, природни паркови, диви животни, риболов, наука и технологија за риболов.

64 Ветеринарство

Ветеринарна медицина и ветеринарна асистенција.

Здравство и социјални услуги

72 Здравство

Медицина: анатомија, епидемиологија, цитологија, физиологија, имунологија и имунохематологија, патологија, анестезиологија, педијатрија, гинекологија и акушерство, интерна медицина, хирургија, неурологија, психијатрија, радиологија, офталмологија;

Медицински услуги: јавни здравствени услуги, хигиена, фармација, фармакологија, терапеутика, рехабилитација, протетика, оптометрика, исхрана;

Болничар(к)и: медицински сестри, акушерки;

Стоматолошки услуги: забен техничар, забен хигиеничар, забен лабораториски техничар, одонтологија.

76 Социјални услуги

Социјална грижа: грижа на инвалиди, детска грижа, младинска грижа, герентолошки услуги;

Социјална работа: советување, социјална помош итн.

Услуги

81 Лични услуги

Хотелиерство и опслужување (кетеринг), патување и туризам, спорт и рекреација, фризерство, третмани за убавина и други лични услуги: чистење, перење, хемиско чистење, козметички услуги, домашни услуги.

84 Транспортни услуги

Вештина да се управува со брод, бродски заповедник, наутички науки, воздушен екипаж, контрола на летање, железнички операции, помош на пат, поштенски услуги.

85 Заштита на животна средина

Заштита на животна средина, контрола и заштита, контрола на загадување на воздух и вода, заштита при работа и обезбедување.

86 Услуги за обезбедување

Заштита на имот и лица, полициска работа и сродни услуги во спроведување на законите, криминологија, заштита од пожар и противпожарна заштита, цивилно обезбедување.

Војска.

Непознати или неспецифицирани

(Оваа категорија не е дел од самата класификација, но е потребна во прибраните информации од '99, за непознатите или неспецифицирани подрачја на образование.)

Речник на термини

Курс/Наставна програма

Курс/Наставна програма, за оваа цел е земена со значење, планирана серија на искуства од учење во одреден опсег на предмети или вештини понудени преку спонзорска агенција и реализирани од страна на еден или повеќе студенти.

Формално образование (или првично образование или редовно образование и универзитетско образование)

Образование кое се нуди преку систем на училишта, колеџи, универзитети и други формални образовни институции, кои вообичаено ја составуваат “скалата” на редовно образование за деца и млади луѓе, генерално со почеток меѓу пет годишна и седум годишна возраст, продолжувајќи до дваесет или дваесет и пет годишна возраст. Во некои држави погорните “скалила” на овој систем се составени од организирани програми за заеднички вработувања со скратено работно време или вонредно учествување во редовното школување во универзитетскиот систем; ваквите програми се познати како “дуален систем”, или некој еквивалентен термин во одредената земја.

Неформално образование

Секои организирани и одржливи образовни активности, кои не се опфатени со горенаведената дефиниција за формално образование. Неформалното образование, значи може да се одвива во и надвор од образовните институции и да учествуваат луѓе од сите возрасти. Во зависност од контекстот во државата, може да покрива образовни програми за описменување на возрасни луѓе, основно образование за деца кои не одат на училиште, животни вештини, работни вештини и општа култура. Неформалното образование, не секогаш го следи системот “скала” и може да има различно времетраење.

Образование на лица со посебни потреби

Образовна интервенција и поддршка создадена за образованието на лицата со посебни потреби. Терминот “образование на лицата со посебни потреби” се употребува како замена за терминот “посебно образование”. Стариот термин беше сфатен како образование за деца со инвалидитет кое се одвива во специјални училишта и институции, различни и надвор од институциите и регулираниот училишен и универзитетски систем. Денес, во многу земји, всушност, децата со инавалдитет се школуваат во редовниот систем на образование. Се повеќе, концептот на деца со посебни образовни потреби, се протега подалеку од оние деца кои се вклучени во категоријата на

хендикепирани, за да се покријат и оние деца кои немаат успех во училиште заради голем опсег на причини кои најверојатно ги спречуваат да достигнат оптимален прогрес. Без разлика дали оваа пошироко дефинирана категорија на деца имаат потреба од дополнителна поддршка или не зависи од степенот до кој училиштата треба да ги адаптираат своите наставни програми, учењето и организацијата и/или треба да обезбедат дополнителни човечки или материјални ресурси за да стимулираат ефективно и ефикасно учење за овие деца.

Образование на возрасни (или континуирано или повратно образование)

Целата структура на организиран образовн процес, без разлика на содржината, нивото и методот, без разлика дали е формално или друг вид, без разлика дали го пролонгира или заменува базичното образование во училишта, колеџи и универзитети, како и пракса, каде лицата опфатени во категоријата "возрасни", од општеството во кое припаѓаат, можат да ги подобрат своите технички или професионални квалификации, дополнително да ги развијат сопствени способности, да го збогатат своето знаење со цел:

- *Да завршат ниво од формално образование
- *Да се здобијат со знаења и вештини од ново подрачје
- *Да го освежат и надополнат своето знаење во одредено подрачје.

Прилог бр. 2

**КЛАСИФИКАЦИЈА НА НАУЧНО-ИСТРАЖУВАЧКИТЕ
ПОДРАЧЈА, ПОЛИЊА И ОБЛАСТИ СПОРЕД
МЕЃУНАРОДНАТА ФРАСКАТИЕВА КЛАСИФИКАЦИЈА**

1 НАУЧНО ПОДРАЧЈЕ НА ПРИРОДНО-МАТЕМАТИЧКИ НАУКИ

101 Астрономија

- 10100 Астрономија
- 10101 Позициона астрономија
- 10102 Теориска астрономија и небесна механика
- 10103 Сателитска астрономија
- 10104 Астрофизика
- 10105 Друго

102 Биологија

- 10200 Биологија
- 10201 Биохемија
- 10202 Ботаника
- 10203 Бактериологија
- 10204 Ентомологија
- 10205 Екологија
- 10206 Биогеографија
- 10207 Физиологија
- 10208 Генетика
- 10209 Имунологија
- 10210 Микробиологија
- 10211 Молекуларна биологија

- 10212 Палеонтологија
- 10213 Радиобиологија
- 10214 Зоологија и зоофизиологија
- 10215 Друго

103 Физика

- 10300 Физика
- 10301 Акустика
- 10302 Атомска и молекуларна физика
- 10303 Биофизика
- 10304 Електромагнетизам
- 10305 Физика на елементарните честички
- 10306 Физика на гасови
- 10307 Физика на плазмата
- 10308 Физика на цврста состојба
- 10309 Физика на кондензирана материја
- 10310 Физичка инструментација
- 10311 Физика на проводници
- 10312 Експериментална физика
- 10313 Класична механика, квантумна механика, релативитет, гравитација,
- 10314 Математичка и општа теоретска физика,
- 10315 Методологија,
- 10316 Метрологија
- 10317 Нуклеарна физика
- 10318 Оптика
- 10319 Статистичка физика, термодинамика
- 10320 Теориска физика
- 10322 Термална физика
- 10323 Друго

104 Геофизика

- 10400 Геофизика
- 10401 Геомагнетизам и аерономија
- 10402 Физичка океанографија
- 10403 Физика и хемија на вулканите
- 10404 Сеизмологија и физика на земјината внатрешност
- 10405 Метерологија и физика на атмосфера
- 10406 Друго

105 Географија

- 10500 Географија
- 10501 Физичка географија
- 10502 Картографија
- 10503 Регионална географија
- 10504 Теориска географија
- 10505 Општествена географија (економска)
- 10506 Туристичка географија
- 10507 Урбана географија
- 10508 Други специфични подрачја
- 10509 Климатологија
- 10510 Педологија
- 10511 Геоморфологија
- 10512 Друго

106 Геологија и минерологија

- 10600 Геологија
- 10601 Кристалографија
- 10602 Минерологија

10603	Петрологија
10604	Геохемија
10605	Геотектоника
10606	Палентологија и биостратиграфија
10607	Седиментологија
10608	Хидрологија
10609	Природни извори (минерални и енергетски суровини и вода)
10610	Геологија на околината
10611	Геотехнологија
10612	Стратиграфија
10613	Друго

107 Хемија

10700	Хемија
10701	Физичка хемија
10702	Аналитичка хемија
10703	Биохемија
10704	Макромолекуларна хемија
10705	Неорганска хемија
10706	Органска хемија
10707	Геохемија
10708	Структурна хемија
10709	Нуклеарна хемија
10710	Електрохемија
10711	Фотохемија
10712	Теоретска хемија, квантна хемија
10714	Друго

108 Биохемија

10800	Биохемија
10801	Протеини
10802	Ензими

10803	Биоенергетика
10804	Биополимери
10805	Липиди, стероиди
10806	Јагленохидрати
10807	Електролити
10808	Хормони
10810	Друго

109 Математика

10900	Математика
10901	Алгебра
10902	Анализа и функционална анализа
10903	Диференцијални равенки
10904	Функции
10905	Геометрија
10906	Математичка логика
10907	Математичка статистика и операциони истражувања
10908	Теорија на броеви
10909	Теорија на веројатноста
10910	Теорија на графови
10911	Топологија
10912	Применета математика и математичко моделирање
10913	Програмирање
10914	Друго

110 Информатика

11000	Информатика
11001	Теорија на системи и контрола
11002	Информациони системи и програмирање
11003	Програмски јазици и системи
11004	Нумеричка анализа
11005	Вештачка интелигенција

11006	Сметачки интегрирани методи и апликации
11007	Алгоритми
11008	Оптимизација
11009	Симулација
11010	Развивање на софтвер и бази на податоци
11011	Друго

2 НАУЧНО ПОДРАЧЈЕ НА ТЕХНИЧКО-ТЕХНОЛОШКИ НАУКИ

201 Архитектура, урбанизам и планирање

20100	Архитектонско проектирање и дизајн
20101	Структурални анализи
20102	Нормативи во организација на просторот
20103	Развој на архитектурата и урбанизмот и архитектурното наследство
20104	Методологија на проектирање
20105	Градски центри
20106	Рурална средина
20107	Инфраструктурни системи
20108	Материјали и технологија на градење
20109	Стандардизација на материјали и типизација на делови и градежен склоп
20110	Монтажа во масовна изградба
20111	Префабрикација и монтажа во архитектурата
20112	Архитектонски конструкции
20113	Конзервација и ревитализација на културно историски споменици
20114	Урбано и просторно планирање и проектирање
20115	Урбанистички нормативи
20116	Пејсажна архитектура
20117	Архитектонска физика
20118	Друго

202 Електротехника

- 20200 Електротехника
- 20201 Електроенергетика
- 20202 Теорија на кола
- 20203 Електронски кола
- 20204 Проводници, индикатори, диелектрици и прекинувачи
- 20205 Магнетни материјали и суперпроводници
- 20206 Електромагнетика
- 20207 Друго

203 Електромашинство

- 20300 Електроенергетски мрежи и системи
- 20301 Агрегати и електрани
- 20302 Електрични машини, трансформатори и апарати
- 20303 Електромоторни погони
- 20304 Интегрирани погонски системи
- 20305 Електрохемиски конверзии и акумулации
- 20306 Користење на електрична енергија
- 20307 Електротермиски уреди
- 20308 Теорија на автоматизација
- 20309 Друго

204 Електроника и автоматика

- 20400 Микробранова техника
- 20401 Електронски цевки
- 20402 Оптико-електронски ефекти и компоненти
- 20403 Микроелектроника
- 20404 Интегрирана електроника
- 20405 Квантна електроника
- 20406 Оптикоелектроника
- 20407 Електронски компоненти
- 20408 Материјали за електронски компоненти

- 20409 Мерења и инструменти
- 20410 Радиациона инструментација
- 20411 Биомедицинска техника
- 20412 Звук и ултра звук
- 20413 Медицинска електроника
- 20414 Друго
- 205 **Енергетика**
- 20500 Енергетско и процесно машинство (Размена на топлина; Повеќе фазни системи;
- 20501 Теорија и конструкција на енергетски машини (Парогенератори; Топлински турбини)
- 20502 Теорија и проектирање на енергетски постројки
- 20503 Математичко моделирање и симулација на енергетски процеси
- 20504 Термотехника и термотехнички апарати и постројки
- 20505 Неконвенционални извори на енергија и технологии
- 20506 Рационално користење на енергија
- 20507 Мотори со внатрешно согорување
- 20508 Погонски материјали (горива и технологии за конверзија на енергија)
- 20509 Греење и климатизација и топлификациони системи
- 20510 Ладилна техника и системи
- 20511 Техничка термодинамика
- 20512 Индустриски hazard
- 20513 Нуклеарна енергетика
- 20514 Друго
- 206 **Геодезија**
- 20600 Нижа геодезија
- 20601 Фотограметрија
- 20602 Применета геодезија
- 20603 Аграри операции, катастар
- 20604 Просторно планирање и уредување на населби

- 20605 Виша геодезија
- 20606 Картографија
- 20607 Геолетска астрономија
- 20608 Организација и економика на геодетските работи
- 20609 Друго

207 Градежништво и водостопанство

- 20700 Градежни материјали
- 20701 Геотехника
- 20702 Градежни конструкции во ниско и високо градбата
- 20703 Земјотресно инжинерство
- 20704 Компјутерска интеракција при проектирање и градење на објекти
- 20705 Механика на цврсто и деформабилно тело
- 20706 Теорија на конструкции
- 20707 Челични конструкции
- 20708 Бетонски, армирано бетонски и преднапрегнати конструкции
- 20709 Патишта и аеродроми
- 20710 Железници
- 20711 Тунели
- 20712 Хидрологија
- 20713 Хидраулика
- 20714 Комунална хидротехника и заштита на водите
- 20715 Уредување на водотеците и заштита од ерозија
- 20716 Хидротехнички мелиорации
- 20717 Хидротехнички објекти
- 20718 Енергетско искористување на водите
- 20719 Организација и економика во градежништвото и водостопанството
- 20720 Друго

208 Графичко инженерство

- 20800 Припрема за печатење и ДТП (Desctop Publishing)
- 20801 Технологии на печатење (форми, постапка, доработка)
- 20802 Графички процеси и машини
- 20803 Графички материјали (бои, галванотехника)
- 20804 Друго

209 Хемиско инжинерство

- 20900 Катализа и реакциско инжинерство
- 20901 Механички, топлински и сепарациони процеси
- 20902 Анализа и синтеза на процеси
- 20903 Математичко моделирање на процеси
- 20904 Транспортни појави и процеси
- 20905 Биоинжинерство
- 20906 Полимерно инжинерство
- 20907 Друго

210 Хемиска технологија

- 21000 Неорганска хемиска технологија-базна хемиска индустрија и фертилизација
- 21001 Неорганска хемиска технологија - огноотпорни материјали
- 21002 Неорганска хемиска технологија - стакло, глина, порцелан, керамика
- 21003 Неорганска хемиска технологија - друго
- 21004 Органска хемиска технологија- гориво и нафта
- 21005 Органска хемиска технологија- целулоза, вискоза и хартија
- 21006 Органска хемиска технологија- бои и лакови
- 21007 Органска хемиска технологија- каучук, гума и гумени производи
- 21008 Органска хемиска технологија- пестициди

- 21009 Органска хемиска технологија- петрохемиски производи
- 21010 Органска хемиска технологија- кожа
- 21011 Органска хемиска технологија -друго
- 21012 Технологија на полимери
- 21013 Техничка електрохемија
- 21014 Друго

211 Индустриско инжинерство и Менаџмент

- 21100 Метод на анализа на структура и функционирање на претпријатието
- 21101 Планирање
- 21102 Анализа и мерење на работата и времето
- 21103 Проучување на факторите на работната средина и заштита на работа
- 21104 Внатрешен транспорт
- 21105 Организација на технолошки процеси
- 21106 Организација на административни процеси
- 21107 Методи на теоријата на системот и системска анализа
- 21108 Индустриска динамика
- 21109 Теорија на одлучување
- 21110 Операциони истражувања
- 21111 Друго

212 Компјутерска техника и информатика

- 21200 Архитектура на сметачки системи
- 21201 Програмски јазици и технологии
- 21202 Информациони системи и мрежи
- 21203 Бази на податоци
- 21204 Обработка на информации
- 21205 Вештачка интелигенција и системи
- 21206 Процесирање на податоци
- 21207 Организација и методологија на проектирање на сметачки системи
(хардверски системи, софтвер)

21208 Друго

213 Контрола на квалитет

21300 Метрологија

21301 Статистички методи во контрола на квалитет

21302 Контрола на линија и контрола од линија

21303 Стандардизација

21304 Анализа на трошоци за квалитет

21305 Друго

214 Машинство

21400 Општо машинство, проектирање и машински конструкции

21401 Машински елементи и технички системи

21402 Теорија и конструкција на машини за обработка

21403 Производно машинство, технологии и системи

21404 Технологија на обработка на метали и алатни машини

21405 Еластичност и пластичност, реологија

21406 Техничка обработка на цврсти и прашкасти материјали

21407 Обработка на течности и гасови, гасни и течни хетерогени системи

21408 Машински системи

21409 Заварување и технологии на заварување

21410 Заварени конструкции

21411 Моторни возила

21412 Земјоделско машинство и механизација

21413 Транспортна механизација

21414 Шински возила

21415 Бродоградба

21416 Аеротехника

21417 Техничка механика и механика на цврсто тело

21418 Експериментална механика

21419 Биомеханика

- 21420 Механика на флуидите и струјно технички системи
- 21421 Хидроенергетика
- 21422 Автоматика
- 21423 Регулациона техника
- 21424 Друго

215 Материјали

- 21500 Машински материјали
- 21501 Оптички материјали
- 21502 Неоргански материјали
- 21503 Композитни материјали
- 21504 Керамички и прашкасти материјали
- 21505 Аморфни материјали
- 21506 Полимерни материјали
- 21507 Спојување и површинска обработка
- 21508 Дентални материјали
- 21509 Друго

216 Металургија

- 21600 Физичка металургија
- 21601 Металургија на железо и челик
- 21602 Металургија на обоени и ретки метали
- 21603 Електрометалургија
- 21604 Прашката металургија
- 21605 Преработка на метали во течна состојба
- 21606 Преработка на метали во пластична состојба
- 21607 Металуршко инженерство
- 21608 Металургија на заварување
- 21609 Испитување на металите
- 21610 Друго

217 Применета геологија и геофизика

- 21700 Кристалографија
- 21701 Минерологија
- 21702 Петрологија
- 21703 Геохемија
- 21704 Геотектоника
- 21705 Регионална геологија
- 21706 Палентологија
- 21707 Економска геологија
- 21708 Лежишта на минерални суровини
- 21709 Геотехника
- 21710 Хидрологија
- 21711 Применета геофизика
- 21712 Друго

218 Регулација и управување со технолошки процеси

- 21800 Мерни сензори, интелегентни мерни конвертори и инструменти
- 21801 Моделирање, симулација и анализа на комплексни контролни системи
- 21802 Анализа на процеси со статистички процеси
- 21803 Техники за контрола и управување на дисконтинуирани и континуирани процеси
- 21804 Анализа и дизајн на мултиваријабилна Feed back, Feed forward и недетерминирана контрола
- 21805 Динамичка категоризација на контролни системи при користење на стохастички сигнали
- 21806 Развивање на експертски системи
- 21807 Компјутерска контрола на комплексни индустриски процеси
- 21808 Друго

219 Рударство

- 21900 Експлоатација на слоевити лежишта
- 21901 Експлоатација на неслоевити лежишта
- 21902 Експлоатација на нафта и земјин гас
- 21903 Изградба на јамски простории
- 21904 Механизација и автоматизација во рудниците
- 21905 Транспортни и извозни постројки
- 21906 Рударски и геодетски мерења
- 21907 Длабинско дупчење
- 21908 Подготовка на минерални суровини
- 21909 Вентилација и техничка заштита
- 21910 Одводнување на лежишта и снабдување со вода
- 21911 Механика на карпите и тлото
- 21912 Градежништво во рударство
- 21913 Организација и економика во рударството
- 21914 Друго

220 Сообраќај и транспорт

- 22000 Средства за јавен превоз
- 22001 Управување и контрола на сообраќајот (сообраќајници и јазли, техники и технологии, на регулацијата на сообраќајот, информациона системи, сообраќајни системи,
- 22002 Комбиниран (интегрален) сообраќај (Механизација за претоварни операции,
- 22003 Технологија на транспортни процеси, Техники на транспортни технологии,
- 22004 Транспортна логистика
- 22005 Планирање на сообраќајот
- 22006 Безбедност на сообраќајот
- 22007 Воздушен сообраќај
- 22008 Воден сообраќај
- 22009 Железнички сообраќај
- 22010 Поштенски сообраќај и телекомуникации

- 22011 Економика во сообраќајот и транспортот (транспортна економика)
- 22012 Сообраќајно инженерство и проектирање
- 22013 Меѓународен транспорт, шпедиција и осигурување
- 22014 Друго

221 Технологија на прехранбени производи

- 22100 Технологија на овошни и градинарски производи
- 22101 Технологија на вриење
- 22102 Технологија на полоделски производи
- 22103 Технологија на месо и месни преработки
- 22104 Технологија на млеко и млечни производи
- 22105 Индустриско производство на готова храна
- 22106 Технолошка микробиологија
- 22107 Технологија и техника на пакување
- 22108 Друго

222 Технологија на фармацевтски производи

- 22200 Хемиска синтеза на фармацевтски производи
- 22201 Технологија на таблетирање
- 22202 Технологија на ампулирање
- 22203 Екстракција на фармацевтски производи
- 22204 Технологија на добивање на галенски препарати
- 22205 Технологија на добивање на суспензиони раствори
- 22206 Друго

223 Текстилна технологија

- 22300 Текстилни и технички влакна
- 22301 Текстилно механичко инженерство
- 22302 Хемија на текстилот
- 22303 Технологија на облека
- 22304 Дизајнирање на текстил и облека
- 22305 Технологија на конфекција

22306 Друго

224 **Телекомуникационо инжинерство**

22400 Теорија на информации и комуникации

22401 Антени и простирање на бранови

22402 Радари и радионавигација

22403 Радиокомуникација

22404 Радио, ТВ и аудио-техника

22405 Друго

225 **Животна средина**

22500 Животна средина

22501 Социјална екологија

22502 Вода, воздух и почва

22503 Бучава и вибрации

22504 Индустрија

22505 Енергија

22506 Отпадни материјали

22507 Друго

226 **Воено технички науки**

22600 Воено технички науки

22601 Друго

3 НАУЧНО ПОДРАЧЈЕ – МЕДИЦИНСКИ НАУКИ И ЗДРАВСТВО**301 Фундаментални медицински науки**

- 30100 Анатомија
- 30101 Хистологија
- 30102 Ембриологија
- 30103 Цитологија
- 30104 Физиологија
- 30105 Кинезиологија
- 30106 Патолошка анатомија
- 30107 Фармакологија
- 30108 Микробиологија
- 30109 Бактериологија
- 30110 Вирусологија
- 30111 Паразитологија
- 30112 Имунологија
- 30113 Имунохематологија
- 30114 Токсикологија
- 30115 Медицинска генетика
- 30116 Медицинска физика
- 30117 Биохемија (медицинска хемија)
- 30118 Друго

302 Клиничка медицина

- 30200 Анестезиологија
- 30201 Дерматовенерологија
- 30202 Ендокринологија и заболување на метаболизмот
- 30203 Епидемиологија
- 30204 Физикална медицина и рехабилитација
- 30205 Гинекологија и акушерство
- 30206 Хематологија

30207	Хепато-гастро-ентерологија
30208	Инфектологија
30209	Кардиологија
30210	Клиничка биохемија
30211	Клиничка фармакологија и токсикологија
30212	Нефрологија
30213	Неврологија
30214	Нуклеарна медицина
30215	Ортопедски болести
30216	Оториноларингологија
30217	Педијатрија
30218	Пулмологија со фтизологија
30219	Офталмологија
30220	Онкологија
30221	Радиологија
30222	Ревматологија
30223	Геријатрија
30224	Тропски и карантински заболувања
30225	Друго

303 **Хирургија (општа)**

30300	Анестезиологија и реанимација
30301	Кардиофаскуларна хирургија
30302	Неврохирургија
30303	Урологија
30304	Детска хирургија
30305	Пластична хирургија
30306	Дигестивна хирургија
30307	Торакална хирургија
30308	Трауматологија
30309	Друго

304 Стоматологија

30400 Општа стоматологија (Дентални развојни поцеси, Кариологија, Ендодонција, Фокална инфекција)

30401 Превентивна стоматологија

30402 Детска стоматологија

30403 Ортодонција

30404 Дентална патологија

30405 Орална патологија

30406 Пародонтологија

30407 Протетика

30408 Орална хирургија

30409 Максилофацијална хирургија

30410 Реставративна стоматологија

30411 Денто-фацијална трауматологија

30412 Дентални материјали

30413 Имплантологија

30414 Дентална радиологија

30415 Генетски основи во стоматологијата

30416 Друго

305 Здравствена нега (Сестринство)

30500 Хигиена

30501 Здравствена нега

30502 Здравствено воспитување со методологија

30503 Исхрана и диетика

30504 Ментална хигиена и психијатрија со нега

30505 Гиникологија и акушерство со нега

30506 Физикална медицина со принципи на рехабилитација

30507 Детски болести со нега на болно и здраво дете

30508 Медицинска психологија

- 30509 Медицинска социологија
- 30510 Детска социологија
- 30511 Друго

306 **Фармација**

- 30600 Фармацевтска хемија
- 30601 Фармакоинформатика
- 30602 Фармакокинетика и фармакодинамика
- 30603 Фармакогенетика
- 30604 Биофармација
- 30605 Имунохемија
- 30606 Фармацевтска ботаника
- 30607 Фармакогнозија
- 30608 Биотехнологија
- 30609 Аналитика на лекови
- 30610 Стабилност на лекови
- 30611 Токсиколошка хемија
- 30612 Инструментална фармацевтска анализа
- 30613 Броматологија
- 30614 Историја на фармацијата
- 30615 Социјална фармација
- 30616 Друго

307 **Медицинска технологија**

- 30700 Нуклеарна медицина
- 30701 Томографија
- 30702 Биомедицинска техника
- 30703 Медицинска инструментација
- 30704 Фармацевтска технологија
- 30705 Инструментални методи во фармацијата
- 30706 Медицинско лабораториски истражувања и аналитика

30707 Друго

308 **Јавно здравство и здравствена заштита**

30800 Епидемиологија

30801 Организирање и раководење со болници

30802 Медицинска етика и деонтологија

30803 Здравствена статистика и информатика

30804 Организација на здравствената служба

30805 Организација на фармацевтската и стоматолошката служба

30806 Фармацевтска информатика

30807 Медицина на трудот

30808 Геронтологија

30809 Спортска и училишна медицина

30810 **Историја на медицината**

30811 Здравствена екологија

30812 Здравствени кадри и едукација

30813 Економика на здравството

30814 Здравствено осигурување; квалитет на здравственото осигурување

30815 Здравствен менаџмент

30816 Здравствено воспитание и промоција на здравството

30817 Здравствени индикатори (индикатори на здравствена состојба на населението)

30818 Друго

309 **Психијатрија**

30900 Ментална хигиена

30901 Психосоматика

30902 Детска психијатрија

30903 Психопатологија

30904 Форенезична психијатрија

- 30905 Психотерапија
- 30906 Психоанализа
- 30907 Психофармакотерапија
- 30908 Друго

4 НАУЧНО ПОДРАЧЈЕ – БИОТЕХНИЧКИ НАУКИ

401 Наука за земјиштето и хидрологија

- 40100 Педологија
- 40101 Метеорологија со агроклиматологија
- 40102 Земјоделско инженерство
- 40103 Економика на земјоделството и развој
- 40104 Генеза, класификација и картографија на земјиштето
- 40105 Плодност на земјиштето и фертилизација
- 40106 Физика на земјиштето
- 40107 Хемија на земјиштето
- 40108 Биологија на земјиштето
- 40109 Минерологија на земјиштето; мелиорација на земјиштето
- 40110 Друго

402 Заштита на растенијата

- 40200 Фитопатологија
- 40201 Ентомологија
- 40202 Фитофармација (пестициди)
- 40203 Биолошка борба
- 40204 Вируси
- 40205 Плевел
- 40206 Нематоди
- 40207 Гриње
- 40208 Глодари
- 40209 Друго

403 Растително производство

- 40300 Житни култури (пченка, пченица, ориз и друго)
- 40301 Сортни жита
- 40302 Индустриски растенија (тутун, памук сончоглед и друго)
- 40303 Крмни растенија
- 40304 Зеленчук
- 40305 Цвеќе и декоративни растенија
- 40306 Тропски растенија
- 40307 Физиологија на растенијата
- 40308 Генетика и селекција на растителното производство
- 40309 Друго

404 Пчеларство

- 40400 Пчеларство
- 40401 Друго

405 Овоштарство

- 40500 Овоштарство
- 40501 Друго

406 Лозарство

- 40600 Органографија
- 40601 Ампелографија
- 40602 Друго

407 Ветеринарна медицина

- 40700 Анатомија на животни
- 40701 Биофизика
- 40702 Ембриологија
- 40703 Физиологија
- 40704 Хистологија

40705	Имунологија
40706	Микробиологија
40707	Молекуларна биологија
40708	Патолошка морфологија
40709	Патолошка физиологија
40710	Болести на преживни животни
40711	Болести на непреживни животни
40712	Болести на мали животни
40713	Болести на живина
40714	Болести на риби, пчели и дивеч
40715	Фармакологија и токсикологија
40716	Паразитни болести
40717	Заразни болести
40718	Радиобиологија
40719	Хирургија
40720	Офталмологија
40721	Ортопедија
40722	Ренгенологија физикална терапија
40723	Андрологија и вештачко осемнување
40724	Гинекологија и акушерство со стерилитет
40725	Терапија и здравствена заштита на животни
40726	Ендокринологија и биотехнологија во репродукцијата
40727	Зоохигиена
40728	Хигиена и технологија на производи и суровини од животинско потекло
40729	Здравствена заштита на животните од аспект на зачувување на животната средина
40730	Исхрана - диетика
40731	Управно ветеринарство
40732	Судска ветеринарна медицина
40733	Историја и етика, деонтологија во ветеринарната медицина
40734	Друго

408 Добиточно производство (Сточарство)

- 40800 Говедарство
- 40801 Свињарство
- 40802 Овчарство
- 40803 Живинарство
- 40804 Генетика и селекција на домашни животни
- 40805 Хигиена и технологија на производи и суровини од животинско потекло
- 40806 Исхрана и диетика на животни
- 40807 Механизација во добиточното производство
- 40808 Друго

409 Рибарство

- 40900 Водени екосистеми
- 40901 Хидроботаника
- 40902 Фитопланктон
- 40903 Циприниди
- 40904 Друго

410 Шумарство и хортикултура

- 41000 Облагородување на шумските дрвја
- 41001 Физиологија и исхрана на шумските дрвја
- 41002 Одгледување на шуми
- 41003 Уредување на шумите
- 41004 Искористување на шумите
- 41005 Механизација во шумарството
- 41006 Економика на шумското стопанство
- 41007 Хортикултура
- 41008 Друго

411 Преработка на дрво

- 41100 Механичка преработка на дрвото
- 41101 Хемиска преработка на дрвото
- 41102 Друго

412 Производство на хартија

- 41200 Производство на хартија
- 41201 Друго

413 Биотехнологија

- 41300 Биоинжинерство
- 41301 Растителна биотехнологија
- 41302 Микробна биотехнологија
- 41303 Животинска биотехнологија
- 41304 Искористување на одпадни материи
- 41305 Друго

414 Прехранбена технологија

- 41400 Прехранбено инжинерство
- 41401 Нутриционизам
- 41402 Микробиологија
- 41403 Друго

415 Преработка на анимални производи

5 НАУЧНО ПОДРАЧЈЕ – ОПШТЕСТВЕНИ НАУКИ**501 Антропологија**

- 50100 Физичка антропологија
- 50101 Економска антропологија
- 50102 Културна антропологија
- 50103 Социјална антропологија
- 50104 Применета антропологија
- 50105 Друго

502 Демографија

- 50200 Теорија на населението
- 50201 Демографски модели и методи
- 50202 Историја на развојот на населението
- 50203 Пораст на населението и негови компоненти
- 50204 Структура на населението
- 50205 Демографски проекции и нивна примена во планирањето
- 50206 Интеракција меѓу демографските, економските и социјални проецси
- 50207 Планирање на семејството
- 50208 Популациона градска и селска политика
- 50209 Друго

503 Економски науки

- 50300 Економска теорија
- 50301 Политичка економија
- 50302 Применета економија
- 50303 Историја на економската мисла
- 50304 Економска историја

50305	Економски развој
50306	Регионална економија
50307	Меѓународни економски односи
50308	Фискална економија
50309	Меѓународна економија
50310	Просторна економија и екологоја
50311	Економика на индустрија
50312	Економика на јавни служби
50313	Економика на трговија
50314	Економика на аграрот и шумарството
50315	Економика на сообраќај
50316	Економика на образование
50317	Економика на градежништво
50318	Економика на туризам и угостителство
50319	Економика на надворешна трговија
50320	Економија на трудот
50321	Банкарство
50322	Економетрија
50323	Економика на препријатијата
50324	Економика на инвестиции
50325	Маркетинг
50326	Финансии
50327	Економска статистика
50328	Сметководство
50329	Друго

504 Кинезиологија

- 50400 Фундаментална кинезиологија (биомеханика, психомоторика, физиологија, друго)
- 50401 Применета кинезиологија (спорт, физичко воспитување, рекреација, кинезитерапија, друго)
- 50402 Општествена кинезиологија (социологија на физичка култура, психологија на спорт, историја на физичка култура, педагогија, друго)
- 50403 Друго

505 Образование

- 50500 Педагогија
- 50501 Дидактика
- 50502 Специјална дидактика
- 50503 Историја на педагошките системи
- 50504 Методика
- 50505 Теорија на воспитување
- 50506 Теорија и развој на наставни програми
- 50507 Елементарно образование (системи и методи)
- 50508 Стручно и средношколско образование (системи и методи)
- 50509 Системи и методи на високото образование
- 50510 Системи за перманентно образование
- 50511 Образование на возрасни, перманентно образование
- 50512 Образовна политика
- 50513 Образование на наставници
- 50514 Образование со примена на компјутер
- 50515 Компаративна и историја на педагогијата
- 50516 Психодеагогија
- 50517 Експериментална педагогија
- 50518 Социјална педагогија
- 50519 Ортопедагогија
- 50520 Логопедија

- 50521 Дефектологија
- 50522 Заштита и помош на хендикепирани
- 50523 Дефектолошка дијагностика
- 50524 Андрагогија
- 50525 Друго

506 **Организациони науки и управување (менаџмент)**

- 50600 Наука за организација
- 50601 Теорија и организација на деловните ситеми
- 50602 Менаџмент системи
- 50603 Бизнис менаџмент
- 50604 Банкарски менаџмент
- 50605 Стратешки менаџмент
- 50606 Сметководствен менаџмент
- 50607 Финансиски менаџмент
- 50608 Маркетинг менаџмент
- 50609 Меѓународен менаџмент
- 50610 Логистика
- 50611 Управување со системи
- 50612 Управување со економиите
- 50613 Деловно комуницирање
- 50614 Одлучување
- 50615 Менаџмент во администрација
- 50616 Менаџмент во аграрот
- 50617 Менаџмент во здравство
- 50618 Менаџмент во образование
- 50619 Менаџмент во осигурување
- 50620 Социјален менаџмент
- 50621 Менаџмент во царина и шпедиција
- 50622 Управување со човечки ресурси
- 50623 Претприемништво

50624 Друго

507 Политички науки

50700 Политички науки (основи, теорија, методологија, историја, друго)

50701 Политички системи

50702 Современи политички системи

50703 Граѓанско општество, политички партии и интересни групи

50704 Меѓународни политички организации

50705 Дипломатија

50706 Комуникации и мас-медиуми

50707 Теорија на новинарство и системи на информирање

50708 Политика на поединечни активности, струки и специјалности

50709 Методологија и теорија во политичките науки

50710 Друго

508 Правни науки

50800 Вовед во правото

50801 Теорија на правото

50802 Управно право

50803 Граѓанско право

50804 Казнено право

50805 Трудово право

50806 Меѓународно јавно право

50807 Меѓународно приватно право

50808 Меѓународно стопанско право

50809 Компаративно право

50810 Римско право

50811 Право на Европската Унија

50812 Финансиско право

50813 Еколошко право

50814 Уставно право

- 50815 Меѓународни односи и историја на дипломатијата
- 50816 Меѓународни економски односи
- 50817 Дипломатско и конзуларно право
- 50818 Човекови права и слободи
- 50819 Семејно право
- 50820 Наследно право
- 50821 Социјално право
- 50822 Историја на правото
- 50823 Трговско право
- 50824 Деловно право
- 50825 Закон за друштва
- 50826 Криминологија
- 50827 Авторско пронајдувачко право
- 50828 Облигационо право
- 50829 Транспортно право
- 50830 Туристичко право
- 50831 Современи политички системи
- 50832 Царинско управна постапка
- 50833 Царински системи и царинска политика
- 50834 Нотарско право
- 50835 Друго

509 Јавна управа и администрација

- 50900 Наука за управата
- 50901 Јавна управа
- 50902 Јавни служби
- 50903 Друго

510 Психологија

- 51000 Општа психологија
- 51001 Клиничка психологија

51002	Психоанализа
51003	Психологија на советување
51004	Развојна психологија
51005	Психологија на образование и воспитување
51006	Социјална психологија
51007	Психологија на трудот
51008	Организациска психологија
51009	Психологија на личноста
51010	Методологија и психометрија
51011	Воена психологија
51012	Психологија на активности, струки и специјалности
51013	Применета и експериментална психологија
51014	Психопатологија
51015	Сообраќајна психологија
51016	Психологија на спортот
51017	Психологија на туризмот
51018	Психологија на угостителството
51019	Друго

511 Социологија

51100	Општа социологија
51101	Економска социологија
51102	Социологија на политиката
51103	Социологија на организација
51104	Социологија на технолошки развој
51105	Социологија на образованието
51106	Социјална екологија
51107	Урбана социологија (Социологија на град)
51108	Рурална социологија (Социологија на селото)
51109	Социологија на науката
51110	Социологија на културата

51111	Социологија на религија
51112	Социологија на моралот
51113	Социологија на домување
51114	Социологија на семејството
51115	Социологија на детето
51116	Социологија на трудот и организациите
51117	Социологија на правото и криминалистиката
51118	Методи на социолошки истражувања и социометрија
51119	Социологија на социјалните структури
51120	Социјална антропологија
51121	Социологија на норми и организација
51122	Социологија на масовните комуникации и информации
51123	Социјална патологија
51124	Медицинска социологија
51125	Социологија на етнички групи
51126	Социологија на македонското општество
51127	Социологија на спортот
51128	Друго

512 Социјална работа и социјална политика

51200	Социјална политика
51201	Теорија на социјална работа
51202	Социјален развој
51203	Социјална работа (во здравство, образование, социјална заштита и друго)
51204	Системи на социјална заштита
51205	Методики на социјална работа (поединец, група, локална заедница)
51206	Друго

513 Статистика

- 51300 Теорија и методи на општествената статистика
- 51301 Статистика на националните сметки и стопански биланси
- 51302 Индустриска статистика
- 51303 Земјоделска статистика
- 51304 Економска статистика
- 51305 Социјална статитика
- 51306 Демографска статистика
- 51307 Друго

514 Туризам и угостителство

- 51400 Организација на угостителство
- 51401 Хотелиерство
- 51402 Гастрономија
- 51403 Туристички агенции
- 51404 Туристичка географија
- 51405 Туристичка политика
- 51406 Туристичка промоција
- 51407 Економика и организација на туризмот
- 51408 Хотелски инжинеринг
- 51409 Управување со туристички простор
- 51410 Контролинг во туризмот
- 51411 Угустителско познавање на стока и исхрана
- 51412 Безбедност во туризмот
- 51413 Туризмот и културното наследство
- 51414 Туристички маркетинг
- 51415 Туристичко деловно комуницирање
- 51416 Комуникации во туризмот
- 51417 Ресторански Менаџмент
- 51418 Туристичка култура; култура на однесување во туризмот
- 51419 Друго

515 Одбрана

- 51500 Полемологија
- 51501 Дефендологија
- 51502 Политички системи
- 51503 Интегрална безбедност
- 51504 Етиологија на загрозување
- 51505 Цивилна одбрана
- 51506 Управување и командување
- 51507 Цивилна заштита
- 51508 Мобилизациски системи
- 51509 Планирање на одбрана и заштита
- 51510 Воени доктрини
- 51511 Друго

516 Безбедност

- 51600 Општа криминалистичка теорија
- 51601 Криминалистичка методика
- 51602 Природнонаучна криминалистика
- 51603 Криминологија
- 51604 Методологија на истражувањето
- 51605 Кривично процесно право
- 51606 Криминалистичка медицина
- 51607 Криминалистичка психологија
- 51608 Полиција и човекови права
- 51609 Основи на науката на полицијата
- 51610 Друго

6 НАУЧНО ПОДРАЧЈЕ – ХУМАНИСТИЧКИ НАУКИ**601 Историски науки**

- 60100 Теорија на историјата
- 60101 Филозофија на историја
- 60102 Античка историја
- 60103 Средновековна историја
- 60104 Византологија
- 60105 Современа историја (до околу 1800)
- 60106 Современа историја (1800 до 1914)
- 60107 Современа историја (после 1914)
- 60108 Историја на науката
- 60109 Општа историја на стариот век
- 60110 Општа историја на средниот век
- 60111 Национална историја на средниот век
- 60112 Национална историја на XVI – XVIII век
- 60113 Национална историја на XIX век до 1918 година
- 60114 Историја на Македонија
- 60115 Општа историја на новиот век
- 60116 Општа историја на најновиот период од 1918 година до денес
- 60117 Друго

602 Археологија

- 60201 Праисториска археологија
- 60202 Класична археологија: грчка и римска култура; римска провинциска култура
- 60203 Средновековна археологија: преселба на народите; словенска култура до IX век
- 60204 Археологија на Блискиот исток: Египет, Месопотамија, Вавилон, Асирија
- 60205 Епиграфика: грчка и римска

- 60206 Нумизматика: грчка и римска
- 60207 Историја на археологијата
- 60208 Палеологија
- 60209 Генеологија
- 60210 Друго

603 Библиотекарство и документација

- 60300 Библиотекарство
- 60301 Информациски системи и информатологија
- 60302 Комуникологија
- 60303 Архивистика и документација
- 60304 Библиографија
- 60305 Палеографија
- 60306 Библиологија
- 60307 Епиграфика
- 60308 Хералдика,
- 60309 Папирологија
- 60310 Музеологија
- 60311 Лексикологија и енциклопедистика
- 60312 Друго

604 Наука за јазикот (Лингвистика)

605 Филозофија

- 60500 Историја на филозофијата
- 60501 Логика
- 60502 Онтологија
- 60503 Етика
- 60504 Естетика

- 60505 Епистемологија
- 60506 Реторика
- 60507 Аксиологија
- 60508 Филозофија на науката
- 60509 Филозофија на техниката
- 60510 Филозофија на културата
- 60511 Филозофија на политиката
- 60512 Филозофска антропологија
- 60513 Филозофија на историјата
- 60514 Филозофија на религијата
- 60515 Современа филозофија
- 60516 Филозофија на јазикот
- 60517 Друго

606 **Историја на уметноста**

- 60600 Ранохристијанска уметност
- 60601 Средновековна западна уметност
- 60602 Средновековна византиска уметност
- 60603 Средновековна национална уметност
- 60604 Национална уметност од турскиот период
- 60605 Уметност на ренесансата - општа
- 60606 Уметност на ренесансата - национална
- 60607 Уметност на барокот - општа
- 60608 Уметност на барокот - национална
- 60609 Уметност на класицизмот - општа
- 60610 Уметност на класицизмот - национална
- 60611 Уметност на романтизмот - општа
- 60612 Уметност на романтизмот - национална
- 60613 Уметност на реализмот - општа
- 60614 Уметност на реализмот - национална

- 60615 Уметност на XX век (импресионизам, кубизам, фовизам, надреализам, дадаизам)
- 60616 Уметност на исламот
- 60617 Уметност на еврејскиот народ
- 60618 Музеологија и конзервација
- 60619 Нумизматика
- 60620 Друго

607 Ликовна уметност

- 60700 Цртање
- 60701 Сликање и сликарски техники
- 60702 Графика и графички техники
- 60703 Сликарска технологија
- 60704 Вајање и вајарски техники
- 60705 Керамика
- 60706 Креирање
- 60707 Текстил
- 60708 Методика на ликовно воспитување
- 60709 Скулптура и архитектура
- 60710 Заштита и реставрација
- 60711 Уметничка критика
- 60712 Друго

608 Драмски уметности

- 60800 Драматургија (Историја на светската драма и театар, Македонска драма и театар)
- 60801 Театрологија (Актерска игра, Сценски говор и техники на гласот, Сценски движења и танци, Сценографија и сценска техника, Театарска режија)
- 60802 Филмологија (Историја и теорија на филмот, Филмска техника и технологија,
- 60803 Филмска и ТВ режија, ТВ сценарио, ТВ камера, ТВ монтажа, ТВ и радио игра)

60804 Продукција и монтажа (сценско-уметнички дејности, филм, радио и ТВ, ТВ монтажа)

60805 Друго

609 **Музички уметности**

60900 Музикологија

60901 Историја на музиката

60902 Етномузикологија

60903 Естетика на музиката

60904 Теорија на музиката

60905 Електроакустика

60906 Музичка педагогија

60907 Музички форми со анализа

60908 Хармонија и полифонија со анализа

60909 Диригирање и композиција

60910 Видови на инструменти (гудачки, пиано, харфа, хармоника, дувачки, ударни, други)

60911 Вокално пеење

60912 Хорско пеење

60913 Вокална техника

60914 Солфеж

60915 Музички фолклор

60916 Друго

610 **Етнологија и етногенеза**

61000 Етногенеза

61001 Материјална култура

61002 Социјална култура

61003 Духовна култура

61004 Теорија и историја на цивилизацијата

61005 Етнологија на Европа и Средниот Исток

- 61006 Етнологија на Македонија
- 61007 Историја на етнологијата
- 61008 Фолклористика
- 61009 Друго

611 Теологија

- 61100 Библија
- 61101 Егзегеза
- 61102 Системско богословие (догматика, христијанска етика, апологетика со историја на религијата и патрологија)
- 61103 Пасторална теологија (пастирско богословие, литургија, црковно право, омилитика)
- 61104 Катехетика (христијанска педагогија и методика на христијанско вероучение)
- 61105 Филозофија на религијата
- 61106 Општа историја на христијанската црква
- 61107 Историја на МПЦ
- 61108 Историја на помесните православни цркви
- 61109 Друго

612 Наука за книжевноста

- 61200 Македонска книжевност и јужнословенска книжевност во средниот век
- 61201 Македонска книжевност и јужнословенски книжевности XV - XVIII век
- 61202 Македонска книжевност XIV век Македонска книжевност XX век
- 61203 Историја на јужно словенски книжевности
- 61204 Нова хрватска, словенечка и српска книжевност
- 61205 Современи јужнословенски книжевности
- 61206 Народна книжевност
- 61207 Теорија на книжевноста
- 61208 Историја на албанската книжевност
- 61209 Историја на турската книжевност

61210	Историја на книжевноста на словенските народи
61211	Историја на книжевноста на романските народи
61212	Историја на книжевноста на германскиете народи
61213	Историја на унгарската книжевност
61214	Историја на новогрчката книжевност
61215	Историја на арапската и персиската книжевност
61216	Историја на индиската книжевност
61217	Историја на кинеската книжевност
61218	Историја на јапонската книжевност
61219	Историја на хебрејската книжевност
61220	Историја на книжевноста на африканските народи
61221	Историја на општата книжевност
61222	Историја на старогрчката книжевност
61223	Историја на римската книжевност
61224	Историја на книжевност на стариот исток
61225	Методика на литературата
61226	Друго
64000	Македонистика
64001	Албанологија
64002	Туркологија
64003	Славистика
64004	Англистика
64005	Германистика
64006	Романистика
64007	Класична филологија
64008	Ориентални и други филологии
64009	Фонетика
64010	Општа лингвистика
64011	Применета лингвистика
64012	Компаративна лингвистика
64013	Фонетика

64014	Фонологија
64015	Социолингвистика
64016	Психолингвистика
64017	Неуролингвистика
64018	Граматака, семантика, семиотика, синтакса
64019	Лексикологија
64020	Историја на јазикот
64021	Учење на странски јазици
64022	Преведување
64023	Ономастика
64024	Теорија на литературата
64025	Општа и компаративна литература
64026	Литературна критика
64027	Дијалектологија
64028	Методика на јазик
64029	Друго